

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Ghid privind art. 46 din Convenția europeană a drepturilor omului

Forța obligatorie și executarea hotărârilor

Actualizat la 28 februarie 2025

Întocmit de Grefă. Nu obligă Curtea.

Invităm editorii sau organizațiile care doresc să traducă și/sau să reproducă integral sau parțial acest ghid, în format tipărit sau electronic, să completeze formularul de contact *cerere de reproducere sau republicare a unei traduceri*, pentru a se informa cu privire la procedura de autorizare.

Pentru informații referitoare la traducerea ghidurilor privind jurisprudența, vă rugăm consultați lista *Traduceri în curs*.

Textul original al acestui ghid este redactat în limba engleză și este actualizat periodic. Cel mai recent, a fost actualizat la 28 februarie 2025. Poate suferi modificări de formă.

Ghidurile privind jurisprudența pot fi descărcate de la adresa *https://ks.echr.coe.int*. Pentru informații actualizate despre publicații, vă rugăm să accesați contul de Twitter al Curții: *https://twitter.com/CEDO_CEDH*.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2025

Cuprins

În atenția cititorilor 5

Introducere 6

I. Conținutul art. 46 6

A. Când se aplică art. 46? 7

B. Natura obligației în temeiul art. 46 7

1. În general 7

a. Măsuri individuale pentru reclamanții în cauză 7

b. Măsuri generale 8

2. Într-o anumită cauză 8

C. Menținerea obligației de executare în temeiul art. 46 în cazul încetării calității de membru ... 8

II. Indicații în hotărârile Curții în temeiul art. 46 9

A. Originea practicii 9

B. Statutul și scopul unor astfel de indicații 9

C. Tipuri de indicații 10

1. Indicații în temeiul art. 46 10

a. Pentru ce sunt necesare? 10

b. Când sunt incluse? 10

– Indicații în temeiul art. 46 în ceea ce privește reclamantul individual (măsuri individuale) 10

c. Când sunt incluse? 10

– Indicații în temeiul art. 46 în ceea ce privește o problemă structurală (măsuri generale) 10

2. Hotărâri-pilot 11

a. Pentru ce sunt necesare? 11

b. Când sunt adoptate? 11

i. Semnificația procedurală – renunțarea la cauze similare 12

III. Competența 13

A. Supravegherea respectării hotărârilor 13

B. Aspecte legate de admisibilitate 15

1. Art. 35 § 2 lit. b) 15

2. Art. 35 § 3 lit. a) 17

3. Art. 37 17

IV. Anexă 19

A. Indicații relevante în temeiul art. 46, în funcție de articol 19

1. Introducere 19

a. Art. 2 19

i. Aspectul material 19

ii. Aspectul procedural (al anchetei efective) 19

iii. Aspect specific: planificarea și controlul operațiunilor 21

b. Art. 3 22

i. Aspectul material: expulzarea 22

α. Expulzarea 22
β. Predarea extraordinară 22
χ. Prevenirea torturii și a tratamentelor inumane și degradante 22
ii. Aspectul procedural 23
iii. Aspect specific: persoane dispărute 23
α. Situația familiilor victimelor 23
β. Caracterul efectiv al anchetei 24
iv. Aspect specific: condiții de detenție 24
α. Măsuri de reducere a supraaglomerării și de îmbunătățire a condițiilor materiale de detenție 25
β. Căi de atac 25
χ. Ierarhia informală între persoanele private de libertate 26
δ. Condițiile de detenție ale străinilor în contextul imigrației 26
ε. Condiții de detenție ale alienaților internați medical 26
v. Aspect specific: violența domestică 27
c. Art. 5 28
d. Art. 6 28
e. Art. 7 31
f. Art. 9 31
g. Art. 10 31
h. Art. 14 32
i. Art. 18 coroborat cu art. 5 și 8 32
j. Art. 34 34
k. Art. 1 din Protocolul nr. 1 34
l. Art. 2 din Protocolul nr. 4 35

Lista cauzelor citate 36

În atenția cititorilor

Prezentul ghid face parte din seria Ghiduri privind jurisprudența, publicată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea”, „Curtea Europeană” sau „Curtea de la Strasbourg”), cu scopul de a informa practicienii din domeniul dreptului cu privire la hotărârile și deciziile fundamentale pronunțate de Curtea de la Strasbourg. Ghidul de față analizează și rezumă jurisprudența referitoare la art. 46 din Convenția europeană a drepturilor omului (denumită în continuare „Convenția” sau „Convenția europeană”). Cititorii vor găsi aici principiile-cheie dezvoltate în acest domeniu, precum și precedentele relevante. Jurisprudența citată a fost selectată dintre hotărârile și deciziile de referință, importante și/sau recente.*

Hotărârile și deciziile Curții nu doar soluționează cauzele cu care a fost sesizată, ci servesc, în sens mai larg, pentru a clarifica, proteja și dezvolta normele Convenției, contribuind astfel la respectarea, de către state, a angajamentelor pe care și le-au asumat în calitate de părți contractante [*Irlanda împotriva Regatului Unit*, 18 ianuarie 1978, pct. 154, seria A nr. 25, și, mai recent, *Jeronovičs împotriva Letoniei* (MC), nr. 44898/10, pct. 109, 5 iulie 2016].

Sistemul instituit de Convenție are ca finalitate să soluționeze, în interesul general, probleme care țin de ordinea publică, îmbunătățind astfel standardele de protecție a drepturilor omului și extinzând jurisprudența din acest domeniu la întreaga comunitate a statelor părți la Convenție [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), 30078/06, pct. 89, CEDO 2012]. Astfel, Curtea a subliniat rolul Convenției ca „instrument constituțional al ordinii publice europene” în domeniul drepturilor omului [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), nr. 45036/98, pct. 156, CEDO 2005-VI, și, mai recent, *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), nr. 8675/15 și 8697/15, pct. 110, 13 februarie 2020].

Prezentul ghid este completat de o anexă în care se menționează principalele indicații formulate de Curte în temeiul art. 46, pentru multe dintre articolele de fond.

Trebuie observat faptul că indicațiile în temeiul art. 46, la care fac referire ghidul și anexa, nu fac parte din constatarea de către Curte a unei încălcări. După cum se subliniază în ghid, aceste indicații nu sunt obligatorii în același mod precum constatările Curții în temeiul articolelor de fond din Convenție și ar trebui interpretate în contextul mecanismului de supraveghere mai larg, reglementat de art. 46 din Convenție.

Protocolul nr. 15 la Convenție a introdus recent principiul subsidiarității în preambulul Convenției. Acest principiu „impune o responsabilitate comună a statelor părți și a Curții” în ceea ce privește protecția drepturilor omului, iar autoritățile și instanțele naționale trebuie să interpreteze și să aplice dreptul intern într-un mod care să asigure efectul deplin al drepturilor și libertăților definite în Convenție și în protocoalele la aceasta [*Grzęda împotriva Poloniei* (MC), pct. 324].

Prezentul ghid include trimiteri la cuvinte-cheie din fiecare articol citat din Convenție sau din protocoalele la aceasta. Problemele juridice abordate în fiecare cauză sunt sintetizate într-o Listă de cuvinte-cheie, selectate dintr-un tezaur de termeni extrași (în majoritatea cazurilor) direct din textul Convenției și din protocoalele la aceasta.

Baza de date HUDOC a jurisprudenței Curții permite căutarea după cuvinte-cheie. Căutarea după aceste cuvinte-cheie permite găsirea unui grup de documente cu un conținut juridic similar (motivarea și concluziile Curții din fiecare cauză sunt rezumate prin cuvinte-cheie). Cuvintele-cheie pentru fiecare

* Jurisprudența citată poate fi în una sau în ambele limbi oficiale (engleză sau franceză) ale Curții și ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului. Dacă nu se specifică altfel, trimiterea este la o hotărâre pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că este vorba despre o decizie a Curții, iar „(MC)” că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră. Hotărârile pronunțate de o Cameră, care nu sunt definitive la data publicării prezentei actualizări, sunt marcate cu un asterisc (*).

cauză sunt disponibile în fila Detalii cauză din HUDOC. Pentru informații suplimentare privind baza de date și cuvintele-cheie, consultați Manual de utilizare HUDOC.

Introducere

1. Una dintre cele mai importante caracteristici ale sistemului Convenției constă în faptul că include un mecanism de controlare a respectării dispozițiilor sale. Astfel, Convenția nu numai că impune statelor contractante să respecte drepturile și obligațiile care rezultă din aceasta (art. 1), ci, de asemenea, instituie o instanță judecătorească, Curtea (art. 19), care este abilitată să constate încălcări ale Convenției, în hotărâri pe care statele contractante s-au angajat să le respecte (art. 46 § 1). În plus, instituie un mecanism pentru supravegherea executării hotărârilor, încredințat Comitetului de Miniștri (art. 46 § 2). Un astfel de mecanism demonstrează importanța, în cadrul sistemului Convenției, a executării efective a hotărârilor Curții [*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) împotriva Elveției (nr. 2)* (MC), 2009, pct. 84]. În *Kavala împotriva Turciei* (MC), 2022, Curtea a subliniat și că întreaga structură a Convenției se bazează pe premisa generală că autoritățile publice din statele membre acționează cu bună-credință. Această structură include procedura de supraveghere, iar executarea hotărârilor ar trebui totodată să implice bună-credință și să se desfășoare într-un mod compatibil cu „concluziile și spiritul" hotărârii. Neexecutarea unei hotărâri judecătorești definitive și obligatorii ar putea duce la situații incompatibile cu principiul statului de drept pe care statele contractante s-au angajat să îl respecte atunci când au ratificat Convenția (pct. 169-170).

I. Conținutul art. 46

Articolul 46 din Convenție – Forța obligatorie și executarea hotărârilor

„1. Înaltele părți contractante se obligă să se conformeze hotărârilor definitive ale Curții, pronunțate în cauzele în care sunt părți.

2. Hotărârea definitivă a Curții se transmite Comitetului de Miniștri care supraveghează executarea acesteia.

3. În cazul în care Comitetul de Miniștri consideră că supravegherea executării unei hotărâri definitive este împiedicată de o dificultate de interpretare a acestei hotărâri, el poate sesiza Curtea pentru a se pronunța asupra acestei probleme de interpretare. Decizia cu privire la sesizarea Curții se ia prin vot cu o majoritate de două treimi din numărul reprezentanților cu drept de a participa la lucrările Comitetului de Miniștri.

4. În cazul în care Comitetul de Miniștri consideră că o înaltă parte contractantă refuză să se conformeze unei hotărâri definitive pronunțate într-un litigiu în care este parte, acesta poate, după ce a pus în întârziere înalta parte contractantă, să sesizeze Curtea cu privire la problema respectării de către aceasta a obligației prevăzute la alin. 1, printr-o decizie luată cu votul majorității de două treimi din numărul reprezentanților cu drept de a participa la lucrările Comitetului de Miniștri.

5. Dacă Curtea constată o încălcare a prevederilor alin. 1, trimite cauza Comitetului de Miniștri pentru ca acesta să examineze măsurile care se impun. Dacă Curtea constată că nu s-a produs o încălcare a prevederilor alin. 1, va transmite cauza Comitetului de Miniștri, care va decide încetarea supravegherii executării."

Cuvinte-cheie HUDOC

Hotărâre-pilot (46): Problemă având caracter sistemic (46); Măsuri generale (hotărâre-pilot) (46); Măsuri individuale (hotărâre-pilot) (46)

A se conforma unei hotărâri (46-1) – Părți (46-1)

Executarea hotărârii (46-2):
Reparație echitabilă (46-2): Dobânzi moratorii (46-2); Insesizabilitate (46-2)
Măsuri individuale (46-2): Redeschiderea procedurii (46-2); Grațiere (46-2); Ștergere din cazierul judiciar (46-2)
Măsuri generale (46-2): Modificări legislative (46-2); Modificare a reglementării (46-2); Modificare a jurisprudenței (46-2)

Procedura privind neîndeplinirea obligațiilor (46-4)

2. Primul paragraf al art. 46 prevede obligația statelor contractante de a se conforma hotărârilor Curții. Celelalte paragrafe stabilesc cadrul modalităților procedurale de a evalua măsurile luate de un stat pentru a-și îndeplini obligația.

A. Când se aplică art. 46?

3. Art. 46 se aplică fiecărei hotărâri în care Curtea a constatat o încălcare a Convenției. Art. 46 indică faptul că o constatare a Curții impune statului pârât o obligație legală de a pune capăt încălcării și de a repara consecințele acesteia [*Papamichalopoulos și alții împotriva Greciei* (art. 50), 1995, pct. 34].

B. Natura obligației în temeiul art. 46

1. În general

4. Statul contractant în cauză are obligația nu doar de a plăti reclamantului sumele acordate cu titlu de reparație echitabilă, ci și de a lua măsuri individuale și/sau, după caz, măsuri generale în ordinea sa juridică internă pentru a pune capăt încălcării constatate de către Curte și a-i repara efectele [*Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului* (MC), 2019, pct. 147].

5. Statul parte la proces este, în principiu, liber să aleagă mijloacele prin care să se conformeze unei hotărâri în care Curtea a constatat o încălcare. Această putere de apreciere cu privire la executarea unei hotărâri reflectă libertatea de alegere aferentă obligației principale a statelor contractante în temeiul Convenției de a asigura drepturile și libertățile garantate [*Papamichalopoulos și alții împotriva Greciei* (art. 50), 1995, pct. 34].

a. Măsuri individuale pentru reclamanții în cauză

6. Un stat răspunzător pentru un fapt ilicit are obligația de restituire, care constă în restabilirea situației care existase anterior săvârșirii faptului ilicit, cu condiția ca restituirea să nu fie „imposibilă din punct de vedere material” și „să nu implice o obligație disproporționată față de beneficiul rezultat din restituire în loc de despăgubire” (a se vedea art. 35 din Articolele privind răspunderea statelor pentru fapte internaționale ilicite ale Comisiei de Drept Internațional (ARSIWA)[1]. Cu alte cuvinte, deși restituirea este regula, pot exista situații în care statul răspunzător este scutit – integral sau parțial – de această obligație, cu condiția ca acesta să demonstreze că există astfel de circumstanțe [*Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului* (MC), 2019, pct. 151]. Statul pârât este cel care trebuie să

[1] *Art. 35 din Articolele privind răspunderea statelor pentru fapte internaționale ilicite ale Comisiei de Drept Internațional (ARSIWA).*

înlăture orice obstacole din sistemul său juridic intern care ar putea împiedica repararea corespunzătoare a situației reclamantului [*Maestri împotriva Italiei* (MC), 2004, pct. 47]. În ceea ce privește măsurile individuale, scopul *restitutio in integrum* este acela de a pune reclamanții, pe cât posibil, în situația care ar fi existat dacă nu ar fi fost încălcate cerințele Convenției. În exercitarea alegerii măsurilor individuale, statul parte trebuie să țină seama de scopul lor principal de *restitutio in integrum* [*Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului* (MC), 2019, pct. 150]. Măsurile individuale trebuie să fie oportune, adecvate și suficiente pentru a asigura nivelul maxim posibil de reparare a încălcărilor constatate de Curte (*ibid.*, pct. 170).

7. În cazul în care natura încălcării permite *restitutio in integrum*, este responsabilitatea statului pârât să o efectueze. Dacă, pe de altă parte, dreptul național nu permite – sau permite doar parțial – înlăturarea consecințelor încălcării, art. 41 împuternicește Curtea să acorde părții lezate reparațiile pe care le consideră adecvate [*Brumărescu împotriva României* (reparație echitabilă) (MC), 2001, pct. 20].

b. Măsuri generale

8. Măsurile generale trebuie să prevină apariția unor încălcări similare. Curtea a atras atenția asupra Recomandării Comitetului de Miniștri din 12 mai 2004 [Rec(2004)6] privind îmbunătățirea căilor de atac interne[2], în care Comitetul de Miniștri reamintește faptul că statele au obligația generală de a rezolva problemele care stau la baza încălcărilor constatate. În plus, în temeiul Convenției, în special al art. 1, prin ratificarea Convenției, statele contractante se angajează să se asigure că dreptul lor intern este compatibil cu Convenția [*Scordino împotriva Italiei (nr. 1)* (MC), 2006, pct. 232-234].

2. Într-o anumită cauză

9. Măsurile de executare a hotărârii luate de statul pârât trebuie să fie compatibile cu concluziile și spiritul hotărârii Curții [*Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului* (MC), 2019, pct. 186]. Domeniul de aplicare a obligațiilor legale care decurg dintr-o hotărâre definitivă în temeiul art. 46 este determinat de motivele pentru care Curtea a constatat încălcarea (*ibid.*, pct. 187).

C. Menținerea obligației de executare în temeiul art. 46 în cazul încetării calității de membru

10. Problema privind forța obligatorie și executarea hotărârilor, precum și cea privind supravegherea executării acestora de către Comitetul de Miniștri s-a ridicat în contextul încetării calității de membru a Federației Ruse. La 16 martie 2022, Comitetul de Miniștri a adoptat Rezoluția CM/Res(2022)2 prin care Federația Rusă a încetat să fie membru al Consiliului Europei de la acea dată. La 22 martie 2022, în ședință plenară, Curtea a adoptat „Rezoluția Curții Europene a Drepturilor Omului privind consecințele încetării calității Federației Ruse de stat membru al Consiliului Europei în lumina art. 58 din Convenția europeană a drepturilor omului". În aceasta se declara că Federația Rusă încetează să mai fie parte la Convenție la data de 16 septembrie 2022. La 23 martie 2022, Comitetul de Miniștri a adoptat rezoluția CM/Res(2022)3, conform căreia Comitetul de Miniștri continuă să supravegheze executarea hotărârilor împotriva Federației Ruse, iar Federația Rusă este obligată să le pună în aplicare.

11. Curtea a recunoscut în mod expres menținerea obligației de executare a hotărârilor atunci când a observat într-o cauză interstatală ulterioară că art. 46 impunea Comitetului de Miniștri să instituie un mecanism eficient pentru executarea hotărârilor Curții inclusiv în cauzele împotriva unui stat care încetase să fie parte la Convenție. În această privință, a observat că Comitetul de Miniștri a continuat să supravegheze executarea hotărârilor împotriva Federației Ruse, iar Federația Rusă, în temeiul art.

[2] *Recomandarea Comitetului de Miniștri din 12 mai 2004 [Rec(2004)6] privind îmbunătățirea căilor de atac interne*.

46 § 1 din Convenție, era obligată să le pună în aplicare, în pofida încetării calității sale de membru al Consiliului Europei [*Georgia împotriva Rusiei (II)* (reparație echitabilă) (MC), 2023, pct. 46].

II. Indicații în hotărârile Curții în temeiul art. 46

A. Originea practicii

12. Ca parte a unui pachet de măsuri menite să garanteze caracterul efectiv al mecanismelor Convenției, Comitetul de Miniștri a adoptat, la 12 mai 2004, o rezoluție [Res(2004)3] privind hotărâri care constatau o problemă sistemică subsecventă în care, după ce a subliniat interesul de a ajuta statul în cauză să identifice problemele subsecvente și măsurile de executare necesare (al șaptelea paragraf din preambul), acesta a invitat Curtea „să identifice în hotărârile sale care constată o încălcare a Convenției ceea ce consideră a fi o problemă sistemică subsecventă și sursa acestei probleme, în special atunci când este posibil ca aceasta să dea naștere la numeroase cereri, cu scopul de a asista statele în găsirea unei soluții adecvate și Comitetul de Miniștri în supravegherea executării hotărârilor" (primul paragraf din rezoluție). Curtea a făcut referire în mod explicit la această rezoluție în prima hotărâre-pilot, analizând-o în contextul creșterii volumului său de cauze, în special ca urmare a unei serii de cauze derivate din aceeași cauză structurală sau sistemică [*Broniowski împotriva Poloniei* (MC), 2004, pct. 190].

B. Statutul și scopul unor astfel de indicații

13. Deși hotărârile au, în esență, un caracter declarativ, în anumite circumstanțe speciale, Curtea poate căuta să indice tipul de măsură care ar putea fi luată pentru a pune capăt unei încălcări pe care a constatat-o. În mod ocazional, Curtea include indicații privind procesul de executare, atât în ceea ce privește măsurile individuale, cât și măsurile generale. Cu toate acestea, ținând seama de echilibrul instituțional dintre Curte și Comitetul de Miniștri în temeiul Convenției, precum și de răspunderea statelor în cadrul procesului de executare, alegerea finală a măsurilor care urmează să fie luate rămâne la latitudinea statelor membre, sub supravegherea Comitetului de Miniștri [*Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului* (MC), 2019, pct. 182]. Includerea sau lipsa unei mențiuni explicite relevante pentru executare nu este decisivă pentru a răspunde la întrebarea dacă statul și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul art. 46 § 1. Decisivă este problema dacă măsurile luate de statul pârât sunt compatibile cu concluziile și spiritul hotărârii Curții (*ibid.*, pct. 186). Curtea a clarificat ulterior faptul că o abordare care ar limita procesul de supraveghere doar la indicațiile explicite ale Curții ar elimina flexibilitatea necesară Comitetului de Miniștri pentru a supraveghea, pe baza informațiilor furnizate de statul pârât și ținând seama de evoluția situației reclamantului, adoptarea unor măsuri care sunt fezabile, oportune, adecvate și suficiente (*ibid.*, pct. 184). Comitetul de Miniștri poate revizui indicațiile relevante pentru executare, de exemplu în cazul în care elemente obiective apărute după pronunțarea hotărârii Curții trebuie să fie luate în considerare în procesul de supraveghere (*ibid.*, pct. 183).

14. De asemenea, Curtea a explicat că furnizarea de indicații în temeiul art. 46, în primul rând, permite Curții să se asigure, de îndată ce pronunță hotărârea, că protecția oferită de Convenție este efectivă și să prevină continuarea încălcării drepturilor în cauză și, ulterior, să asiste Comitetul de Miniștri în cadrul supravegherii executării hotărârii definitive. De asemenea, astfel de indicații permit și impun statului în cauză să pună capăt, cât mai repede posibil, încălcării Convenției constatate de Curte [*Kavala împotriva Turciei* (MC), 2022, pct. 148].

C. Tipuri de indicații

1. Indicații în temeiul art. 46

a. Pentru ce sunt necesare?

15. Pentru a ajuta statul pârât să își îndeplinească obligațiile care îi revin în temeiul art. 46, Curtea poate căuta să indice tipul de măsuri individuale și/sau generale care ar putea fi adoptate pentru a pune capăt situației despre care a constatat că încalcă Convenția (*Suso Musa împotriva Maltei*, 2013, pct. 120).

16. Preocuparea Curții este de a facilita corectarea rapidă și eficientă a unei deficiențe identificate în sistemul național de protecție a drepturilor omului. Odată identificată o astfel de deficiență, autoritățile naționale au sarcina, sub supravegherea Comitetului de Miniștri, de a lua – retroactiv, dacă este necesar – măsurile reparatorii necesare în conformitate cu principiul subsidiarității în temeiul Convenției, astfel încât Curtea să nu fie nevoită să reitereze constatarea sa privind o încălcare într-o serie de cauze comparabile (*Baybaşin împotriva Țărilor de Jos*, 2006, pct. 79; *Aliyev împotriva Azerbaidjanului*, 2018, pct. 222).

b. Când sunt incluse? – Indicații în temeiul art. 46 în ceea ce privește reclamantul individual (măsuri individuale)

17. În anumite situații speciale, Curtea poate considera că este util sau, într-adevăr, chiar necesar să indice guvernului pârât tipul de măsuri pe care statul ar putea sau ar trebui să le adopte pentru a pune capăt situației care a dat naștere la constatarea existenței unei încălcări. Uneori este posibil ca natura încălcării constatate să nu ofere nicio opțiune reală în ceea ce privește alegerea măsurilor individuale necesare [*Hirsi Jamaa și alții împotriva Italiei* (MC), 2012, pct. 209-211; *Assanidze împotriva Georgiei* (MC), 2004, pct. 202; *Al-Saadoon și Mufdhi împotriva Regatului Unit*, 2010, pct. 171; *Savriddin Djuraiev împotriva Rusiei*, 2013, pct. 252-254; *Taganrog LRO și alții împotriva Rusiei*, 2022, pct. 290].

18. În ceea ce privește redeschiderea procedurii, Curtea nu are competența să dispună o asemenea măsură. Cu toate acestea, în cazul în care o persoană particulară a fost condamnată în urma unui proces care a încălcat cerințele art. 6 din Convenție, Curtea poate indica faptul că un nou proces, sau redeschiderea procedurii, la solicitarea persoanei în cauză, reprezintă, în principiu, o modalitate adecvată de reparare a încălcării. Aceste principii sunt relevante și în situațiile în care Curtea a constatat o încălcare a art. 7 din Convenție [*Yüksel Yalçınkaya împotriva Turciei* (MC), 2023, pct. 407]. Pe de altă parte, în unele dintre hotărârile sale, ca urmare a constatării unei încălcări a art. 6 din Convenție, Curtea a exclus în mod explicit redeschiderea unor proceduri finalizate prin hotărâri definitive [*Moreira Ferreira împotriva Portugaliei (nr. 2)* (MC), 2017, pct. 49 și 51, și, de asemenea, *Guðmundur Andri Ástráðsson împotriva Islandei* (MC), 2020, pct. 311-314]. Aspectul redeschiderii procedurii a mai fost examinat într-o cauză în care Curtea a constatat încălcarea art. 4 din Protocolul nr. 7 (dreptul de a nu fi judecat sau condamnat de două ori). Curtea a indicat că, în circumstanțele particulare ale cauzei respective, statul pârât nu avea obligația de a redeschide vreuna dintre cele două proceduri invocate [*Țonio Țonev împotriva Bulgariei (nr. 4)*, 2021, pct. 62-66].

c. Când sunt incluse? – Indicații în temeiul art. 46 în ceea ce privește o problemă structurală (măsuri generale)

19. Atunci când a constatat că încălcarea Convenției se produce sau este posibil să se producă în situații similare, Curtea a observat că se impuneau fără îndoială măsuri generale la nivel național și că trebuia ca măsurile respective să ia în considerare întregul grup de justițiabili afectați de practica

considerată a produce încălcarea. În plus, măsurile ar trebui să fie de așa natură încât să soluționeze constatarea de către Curte a unei încălcări în ceea ce privește o practică generală, astfel încât sistemul instituit prin Convenție să nu fie compromis de un număr mare de cereri repetitive provenite din aceeași cauză [*Baybaşin împotriva Țărilor de Jos*, 2006, pct. 79, *Yüksel Yalçınkaya împotriva Turciei* (MC), 2023, pct. 418].

Alin. nou În anumite circumstanțe, Curtea detaliază clar măsurile generale pe care autoritățile trebuie să le pună în practică pentru a remedia neajunsurile din ordinea juridică internă identificate în cauza respectivă. A se vedea, de exemplu, cauzele similare *Zorica Jovanović împotriva Serbiei*, 2013 și *Petrović și alții împotriva Croației**, 2025, în care părinții s-au plâns că a fost imposibil de stabilit cu certitudine ce s-a întâmplat cu adevărat cu bebelușii lor, declarați morți puțin după naștere. În fiecare din aceste hotărâri, Curtea a indicat statului pârât în cauză că trebuie, în decurs de un an, să ia măsurile corespunzătoare, preferabil prin *lex specialis*, pentru a pune în aplicare un mecanism de reparație destinat părinților care se găsesc în aceeași situație ca reclamanții. Curtea a precizat totodată că acest mecanism ar trebui să fie sub supervizare independentă și că ar trebui să aibă puterea necesară care să-i permită să ofere răspunsuri credibile cu privire la soarta bebelușilor și să acorde despăgubiri adecvate (pct. 92 și pct. 171, respectiv).

2. Hotărâri-pilot

a. Pentru ce sunt necesare?

20. Pentru a facilita aplicarea efectivă a hotărârilor sale, Curtea poate adopta procedura hotărârii-pilot, care îi permite să identifice clar într-o hotărâre existența unor probleme structurale care stau la baza încălcărilor și să indice măsurile sau acțiunile care trebuie adoptate de statul pârât pentru a le remedia. Acest demers judiciar se desfășoară însă cu tot respectul cuvenit funcțiilor corespunzătoare organelor Convenției: Comitetului de Miniștri îi revine sarcina de a evalua implementarea măsurilor individuale și generale în temeiul art. 46 § 2 din Convenție (*Greens și M.T. împotriva Regatului Unit*, 2010, pct. 107).

21. Un alt obiectiv important al procedurii hotărârii-pilot este de a determina statul pârât să soluționeze un număr mare de cauze individuale care sunt generate de aceeași problemă structurală la nivel intern, punând astfel în aplicare principiul subsidiarității, care stă la baza sistemului Convenției (*Varga și alții împotriva Ungariei*, 2015, pct. 96).

22. Așadar, dublul obiectiv al procedurii hotărârii-pilot este, pe de o parte, să reducă amenințarea care apasă asupra funcționării efective a sistemului Convenției și, pe de altă parte, să faciliteze reglarea cât mai rapidă și mai eficientă a disfuncționalității care afectează protecția drepturilor Convenției în ordinea juridică națională. Integrând în procesul executării hotărârii-pilot interesele tuturor celorlalte victime existente sau potențiale ale problemei sistemice identificate, procedura vizează să ofere o reparație adecvată tuturor victimelor reale sau potențiale a acelei disfuncționalități, precum și reclamantului (reclamanților) individual(i) din hotărârea-pilot (pentru un rezumat recent și detaliat al principiilor care decurg din jurisprudența Curții în ceea ce privește hotărârile-pilot, a se vedea *Wałęsa împotriva Poloniei*, 2023, pct. 314-318).

b. Când sunt adoptate?

23. Curtea a aplicat procedura hotărârii-pilot în situații care afectau un număr mare de persoane și în care exista nevoia urgentă de le a asigura o cale de atac rapidă și adecvată la nivel intern. Pentru a constata că respectivele cauze se încadrează pentru procedura hotărârii-pilot, Curtea ține seama și de faptul că persistența unor deficiențe structurale majore care cauzează încălcări repetate ale Convenției nu constituie doar un factor agravant în ceea ce privește răspunderea statului în temeiul Convenției pentru o situație trecută sau prezentă, ci reprezintă totodată o amenințare pentru eficacitatea în viitor a sistemului de supraveghere instituit de Convenție. De asemenea, a luat în

considerare faptul că situația reclamanților nu poate fi disociată de problema generală care își are originea într-o disfuncție structurală, care a afectat un număr mare de persoane și care este probabil să continue să îi afecteze și în viitor (*Varga și alții împotriva Ungariei*, 2015, pct. 111, *Rezmiveș și alții împotriva României*, 2017, pct. 106-111).

i. Semnificația procedurală – renunțarea la cauze similare

24. Începând cu hotărârea *Broniowski împotriva Poloniei* (MC), 2004, a reprezentat o practică constantă a Curții includerea în hotărârile-pilot, în plus față de hotărârea din cauza-pilot, a unor diverse decizii procedurale privind viitorul tratament aplicat cauzelor ulterioare – atât celor comunicate guvernului pârât, cât și noilor cereri similare. De exemplu, Curtea a decis deseori amânarea pronunțării în cauze similare, în așteptarea implementării de măsuri generale de către statul pârât. A încetat să examineze cereri similare deja pendinte în fața sa și a suspendat examinarea oricăror cereri neînregistrate încă la data pronunțării hotărârii-pilot (*Greens și M.T. împotriva Regatului Unit*, 2010, pct. 121-122). De asemenea, a anticipat modul în care se va pronunța asupra admisibilității cauzelor pendinte și viitoare, hotărând că, în anumite circumstanțe, le poate declara inadmisibile în conformitate cu Convenția (*Suljagić împotriva Bosniei și Herțegovinei*, 2009, pct. 65). După caz, Curtea a decis să comunice, în temeiul hotărârii-pilot, toate cererile similare formulate în fața sa înainte de data pronunțării hotărârii (*Rutkowski și alții împotriva Poloniei*, 2015, pct. 226-227, și pct. 9 din dispozitiv). Această practică, care integrează o serie de soluții, reflectă raționamentul din procedura hotărârii-pilot, potrivit căruia toate cauzele care decurg din aceeași cauză sistemică sunt integrate în cadrul său și sunt absorbite în procesul de executare a hotărârii-pilot (*Burmych și alții împotriva Ucrainei*, 2017, pct. 166).

25. Art. 61 § 6 din Regulamentul Curții prevede posibilitatea de a amâna examinarea tuturor cererilor similare în așteptarea aplicării măsurilor reparatorii de către statul pârât. Curtea a subliniat că amânarea este mai degrabă o posibilitate decât o obligație, după cum se arată clar prin includerea expresiei „după caz” în textul art. 61 § 6 din Regulament și prin varietatea abordărilor folosite în hotărârile-pilot anterioare (*Varga și alții împotriva Ungariei*, 2015, pct. 114, cu trimiterile ulterioare).

26. În general, pot fi identificate în jurisprudența Curții trei tipuri de abordare pentru calendarul de adoptare a măsurilor generale. În cazul în care Curtea a identificat anterior problema care a dat naștere încălcării, dar au continuat să fie aduse în fața Curții cauze repetitive, aceasta a observat că întârzierea prelungită a demonstrat necesitatea stabilirii unui calendar în hotărârea-pilot (*Greens și M.T. împotriva Regatului Unit*, 2010, pct. 115). În mod similar, în cazul în care hotărârea privește o problemă gravă și persistentă care necesită o abordare urgentă, Curtea a stabilit un termen limită pentru punerea în aplicare a măsurilor indicate, de exemplu un termen de doi ani în hotărârea *Cannavacciuolo și alții împotriva Italiei**, 2025, pct. 501 și pct. 15 din dispozitiv (a se vedea, de asemenea, infra, secțiunea privind art. 2). În alte cauze, Curtea a considerat, de asemenea, că a fost acordat un termen rezonabil pentru adoptarea măsurilor, având în vedere importanța și urgența situației și caracterul fundamental al dreptului în cauză, dar nu a considerat oportun să indice un interval de timp specific, indicând că, dată fiind natura problemei, guvernul trebuie să ia măsurile adecvate cât mai rapid posibil (*Varga și alții împotriva Ungariei*, 2015, pct. 112). În sfârșit, Curtea a considerat, de asemenea, că, având în vedere importanța și urgența problemei identificate și caracterul fundamental al drepturilor în cauză, trebuia stabilit un termen rezonabil pentru implementarea măsurilor generale. Cu toate acestea, a concluzionat că nu era de competența Curții, în stadiul respectiv, să stabilească un astfel de termen și că Comitetul de Miniștri era mai în măsură să facă acest lucru. Curtea a stabilit totuși un termen de șase luni pentru ca guvernul pârât să furnizeze, în cooperare cu Comitetul de Miniștri, un calendar precis pentru implementarea măsurilor generale adecvate (*Rezmives și alții împotriva României*, 2017, pct. 126).

27. În cazul în care statul pârât nu adoptă astfel de măsuri în urma unei hotărâri-pilot și continuă să încalce Convenția, Curtea nu va avea de ales decât să reia examinarea tuturor cererilor similare

amânate anterior (supra, pct. 27) și să pronunțe hotărâri astfel încât să asigure respectarea efectivă a Convenției (*Rezmiveș și alții împotriva României*, 2017, pct. 105).

28. Atunci când Curtea a reluat examinarea unor cereri similare în contextul unei hotărâri-pilot și când procesul de executare a respectivei hotărâri nu a eliminat cauza principală a problemei sistemice, Curtea a constatat că această reexaminare a tuturor cererilor similare pendinte putea să se dovedească incapabilă să atingă scopul urmărit. În *Burmych și alții împotriva Ucrainei*, 2017 (pct. 176-199), Curtea a constatat că atât cauzele pendinte, cât și cele viitoare nu puteau fi disociate de procesul de executare a hotărârii-pilot, *Yuriy Nikolayevich Ivanov împotriva Ucrainei*, 2009. Reamintind faptul că problemele juridice abordate în temeiul Convenției fuseseră deja soluționate în cadrul hotărârii-pilot, Curtea a radiat de pe rol cauzele similare pendinte și le-a transmis Comitetului de Miniștri. A considerat că soluționarea acestora, inclusiv măsurile individuale reparatorii, trebuia cuprinsă în măsurile de executare generale care urmau să fie puse în aplicare de statul pârât, sub supravegherea Comitetului de Miniștri. În ceea ce privește scopurile urmărite de Convenție, Curtea a considerat că nu ar fi fost de niciun folos să continue examinarea respectivelor cauze. Cu toate acestea, Curtea a reamintit că își păstrează competența de a relua examinarea cererilor (art. 37 § 2) și a indicat că ar putea reevalua situația în termen de doi ani pentru a stabili dacă este necesar să procedeze astfel (*Burmych și alții împotriva Ucrainei*, 2017, pct. 223). În hotărârea *Ryaska împotriva Ucrainei*, 2024, Curtea a clarificat sfera de aplicare a hotărârii pe care a dat-o în cauza Burmych. Începând cu hotărârea Burmych, Curtea a făcut distincție între cauzele acoperite de Burmych (neexecutarea hotărârilor care acordă despăgubiri bănești) și cele care implică neexecutarea unor obligații civile nepecuniare, cu acestea din urmă confruntându-se din anul 2020. Cu toate acestea, Curtea a precizat că hotărârea Burmych nu a făcut distincție în mod expres între obligațiile pecuniare și cele nepecuniare, că cererile care au fost radiate în temeiul Burmych priveau și obligații nepecuniare și că procesul de executare în curs acoperea ambele categorii de cauze. Considerând inutilă practica de a diferenția cauzele în funcție de obligațiile pecuniare (și astfel să hotărască în privința celor fără obligații pecuniare), Curtea a concluzionat că astfel de cauze trebuiau tratate conform procedurii urmate în cauza Burmych, și anume să fie radiate și transmise Comitetului de Miniștri (*ibid*., pct. 36-45).

III. Competența

A. Supravegherea respectării hotărârilor

29. Problema respectării de către statele contractante a hotărârilor Curții se află în afara competenței Curții, dacă nu este ridicată în contextul „procedurii privind neîndeplinirea obligațiilor" prevăzute la art. 46 § 4 și § 5 din Convenție [*Moreira Ferreira împotriva Portugaliei (nr. 2)* (MC), 2017, pct. 102]. De fapt, în temeiul paragrafului al doilea al art. 46, funcția de supraveghere a executării hotărârilor este încredințată Comitetului de Miniștri.

30. Având în vedere varietatea de mijloace disponibile pentru a realiza *restitutio in integrum* și natura problemelor aferente, în exercitarea competenței sale în temeiul art. 46 § 2 din Convenție, Comitetul de Miniștri este considerat a fi mai în măsură decât Curtea să evalueze măsurile specifice care trebuie luate. Acest lucru este exemplificat de hotărârea Curții privind schimbările climatice în care a indicat că, având în vedere complexitatea și natura problemelor ridicate, Curtea nu putea detalia sau indica măsurile care să fie puse în aplicare pentru a se conforma efectiv hotărârii [*Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și altele împotriva Elveției* (MC), 2024, pct. 657]. Prin urmare, Comitetului de Miniștri îi rămâne sarcina de a supraveghea, pe baza informațiilor prezentate de statul pârât și ținând seama de evoluția situației reclamantului, adoptarea unor măsuri fezabile, oportune, adecvate și suficiente

pentru a asigura nivelul maxim posibil de reparare a încălcărilor constatate de Curte [*Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului* (MC), 2019, pct. 155].[3]

31. Comitetul este organul executiv al Consiliului Europei și, ca atare, activitatea sa are caracter politic. Astfel, atunci când supraveghează executarea hotărârilor, acesta îndeplinește o sarcină specifică, care constă în aplicarea normelor juridice relevante. Procesul de executare se referă la respectarea de către o parte contractantă a obligațiilor care îi revin în temeiul dreptului internațional, în conformitate cu art. 46 § 1 din Convenție. Aceste obligații sunt întemeiate pe principiile dreptului internațional referitoare la încetare, nerepetare și reparare, astfel cum sunt reflectate în ARSIWA. Acestea au fost aplicate de-a lungul anilor de Comitetul de Miniștri și, în prezent, sunt redate în Regula 6.2 din Regulamentul Comitetului de Miniștri [*Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului* (MC), 2019, pct. 161-162].

32. În consecință, mecanismul de supraveghere stabilit în temeiul art. 46 din Convenție prevede un cadru cuprinzător pentru executarea hotărârilor Curții, întărit de practica Comitetului de Miniștri. În acest cadru, activitatea de supraveghere continuă a Comitetului a generat un corpus de documente publice care cuprinde informațiile prezentate de statele pârâte și de alte părți vizate de procesul de executare și care înregistrează deciziile luate de Comitet în cauzele pendinte în fața sa. Această practică a influențat și stabilirea principiilor generale în recomandările Comitetului către statele membre pe teme relevante pentru executare [de exemplu, Recomandarea R(2000)2 privind reexaminarea sau redeschiderea anumitor cauze la nivel intern în urma hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului[4], sau Recomandarea CM/Rec(2010)3 privind căile de atac efective pentru durata excesivă a procedurilor[5]]. Prin urmare, Comitetul de Miniștri a dezvoltat un amplu *acquis* [*Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului* (MC), 2019, pct. 161-163].

33. Curtea trebuie să efectueze o evaluare juridică definitivă a problemei conformității numai în cadrul procedurii privind neîndeplinirea obligațiilor în temeiul art. 46 § 4. În acest cadru, Curtea ia în considerare toate aspectele privind procedura în fața Comitetului de Miniștri, inclusiv măsurile indicate de Comitet. Curtea efectuează evaluarea având în vedere concluziile Comitetului în procesul de supraveghere, poziția guvernului pârât și observațiile victimei încălcării. În cadrul procedurii privind neîndeplinirea obligațiilor, Curtea identifică obligațiile legale care decurg din hotărârea definitivă, precum și concluziile și spiritul respectivei hotărâri, cu scopul de a stabili dacă statul pârât și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul art. 46 § 1 [*Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului* (MC), 2019, pct. 168]. Procedura privind neîndeplinirea obligațiilor nu urmărește să redeschidă problema încălcării, soluționată deja în prima hotărâre a Curții, ori să dispună plata unei sancțiuni financiare; aceasta vizează să pună presiune politică pentru a asigura executarea hotărârii inițiale a Curții și a fost introdusă pentru a spori eficiența procedurii de supraveghere, mai exact pentru a o îmbunătăți și accelera (*ibid.*, pct. 159-160). Într-o cauză în care Curtea constată o încălcare a art. 46 § 1 în urma unei proceduri privind neîndeplinirea obligațiilor, Comitetul de Miniștri își păstrează competența, în temeiul art. 46 § 5, de a lua măsurile pe care le consideră necesare pentru a asigura respectarea obligațiilor care decurg din constatarea de către Curte a unei astfel de încălcări [*Kavala împotriva Turciei* (MC), 2022, pct. 176]. În realitate, constatarea unei încălcări a art. 46 § 1 înseamnă că obligația principală care rezultă din hotărârea inițială a Curții, și anume *restitutio in integrum* cu toate consecințele care decurg din aceasta, continuă să existe (*ibid.*, pct. 175).

34. În temeiul Protocolului nr. 16, Curtea are competența de a emite avize consultative la cererea instanțelor naționale desemnate ale statelor care au ratificat acest instrument. Scopul general este de

[3] În ceea ce privește competența Comitetului de Miniștri de a lua în considerare, la supravegherea executării unei hotărâri, dezvoltările ulterioare ale hotărârii respective, chiar dacă acestea constituie baza unei noi cereri formulate în fața Curții, a se vedea *CM/Notes/1383/H46-17*.

[4] Recomandarea R(2000)2 privind reexaminarea sau redeschiderea anumitor cauze la nivel intern în urma hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului.

[5] Recomandarea CM/Rec(2010)3 privind căile de atac efective pentru durata excesivă a procedurilor.

a întări subsidiaritatea în cadrul sistemului Convenției, permițând unei instanțe interne să primească orientări din partea Curții Europene cu privire la chestiuni de principiu referitoare la jurisprudența Convenției care apar în procedurile în fața instanței interne. Curtea de Casație din Armenia a solicitat opinia Curții cu privire la aplicabilitatea termenelor de prescripție în cauzele care implică acte de tortură. Procedura internă în discuție a urmat în mod direct unei hotărâri anterioare a Curții, *Virabian împotriva Armeniei*, 2012, în care Curtea a constatat atât o încălcare pe fond, cât și o încălcare procedurală a art. 3. Ulterior, în cadrul procedurii de executare a acestei hotărâri, au fost aduse noi acuzații penale împotriva a doi ofițeri de poliție implicați în relele tratamente aplicate reclamantului. În prima și în a doua instanță, s-a constatat împlinirea termenului de prescripție relevant, astfel încât inculpații nu puteau răspunde penal. Procurorul a formulat apel, argumentând că, având în vedere interzicerea absolută a torturii în dreptul internațional, aceasta ar trebui să anuleze orice prescripție a unor astfel de acte în dreptul intern. Curtea de Casație a solicitat Curții Europene să indice dacă neaplicarea termenului de prescripție într-o cauză care implică o încălcare a art. 3 din Convenție ar fi conformă cu art. 7 din Convenție. Acest fapt a oferit Curții oportunitatea de a prezenta observații atât cu privire la dificultățile pe care statele le pot întâmpina în executarea hotărârilor prin care se constată încălcări ale art. 3 din cauza regulilor lor privind termenul de prescripție, cât și cu privire la soluțiile găsite de anumite state în ceea ce privește această dificultate. Astfel, prin Protocolul nr. 16, Curtea a oferit orientări unei instanțe naționale în contextul implicării acesteia din urmă în executarea unei hotărâri, în timp ce era în desfășurare supravegherea procesului de către Comitetul de Miniștri.

B. Aspecte legate de admisibilitate

1. Art. 35 § 2 lit. b)

35. Rolul Comitetului de Miniștri în domeniul executării hotărârilor Curții nu împiedică examinarea de către Curte a unei noi cereri privind măsurile adoptate de un stat pârât în executarea unei hotărâri, dacă cererea în cauză conține noi informații relevante referitoare la aspecte care nu au fost soluționate în hotărârea inițială. Măsurile luate de un stat pârât pentru a remedia o încălcare constatată de Curte, care ridică o nouă problemă, nesoluționată în hotărârea inițială, țin de jurisdicția Curții și, ca atare, pot face obiectul unei noi cereri care poate fi examinată de Curte [*Guja împotriva Republicii Moldova (nr. 2)*, 2018, pct. 35]. Faptul că o procedură de supraveghere a executării hotărârii este încă pendinte în fața Comitetului de Miniștri nu împiedică examinarea de către Curte a unei noi cereri, în măsura în care aceasta include noi aspecte care nu au fost soluționate în hotărârea inițială [*Moreira Ferreira împotriva Portugaliei (nr. 2)* (MC), 2017, pct. 57].

36. În acest context, ar trebui să se facă referire la criteriile stabilite în jurisprudența privind art. 35 § 2 lit. b), potrivit căreia o cerere trebuie să fie declarată inadmisibilă în cazul în care „ea este în mod esențial aceeași cu o cerere examinată anterior de către Curte [...] și dacă ea nu conține fapte noi". Prin urmare, Curtea trebuie să verifice dacă cele două cereri introduse de asociația reclamantă în fața sa privesc, în esență, aceeași persoană, aceleași fapte și aceleași plângeri [*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) împotriva Elveției (nr. 2)* (MC), 2009, pct. 63].

37. Stabilirea existenței unui „nou aspect" depinde în mare măsură de circumstanțele specifice ale unei cauze date, iar distincțiile dintre cauze nu sunt întotdeauna clare. Astfel, de exemplu, în *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) împotriva Elveției (nr. 2)* (MC), 2009, Curtea a constatat că era competentă să examineze un capăt de cerere în baza căruia instanța internă în cauză respinsese o cerere de revizuire în urma hotărârii Curții. Curtea s-a bazat în principal pe faptul că motivele respingerii cererii erau noi și, prin urmare, constituiau informații noi relevante care puteau să conducă la o nouă încălcare a Convenției (pct. 65). În plus, a ținut seama de faptul că Comitetul de Miniștri își încetase activitatea de supraveghere a executării hotărârii Curții fără a ține seama de refuzul de a redeschide procedura, întrucât nu fusese informat cu privire la această decizie. Curtea a considerat că, și din acest punct de vedere, refuzul în cauză constituia un fapt nou (pct. 67). În mod similar, în

Emre împotriva Elveției (nr. 2), 2011, Curtea a constatat că o nouă hotărâre internă pronunțată în urma redeschiderii cauzei și în care instanța internă efectuase o nouă punere în balanță a intereselor constituia un fapt nou. În această privință, a observat totodată că procedura în fața Comitetului de Miniștri nu începuse încă [citată în *Egmez împotriva Ciprului* (dec.), 2012, pct. 54-56]. În altă cauză [*Mehmet Zeki Doğan împotriva Turciei (nr. 2)*, 2024], Curtea a constatat că procesul de stabilire a acuzațiilor în materie penală împotriva reclamantului în cadrul unei proceduri care tocmai fusese redeschisă fusese relansat din cauza noii aprecieri a instanței de fond. Curtea a concluzionat că acest lucru constituia un „nou aspect" asupra căruia nu decisese în hotărârea pe care o dăduse reclamantului. În consecință, Curtea s-a declarat competentă să examineze noul capăt de cerere al reclamantului privind pretinsul caracter inechitabil al procesului penal redeschis (pct. 57).

38. Cu toate acestea, capete de cerere comparabile au fost respinse în *Schelling împotriva Austriei (nr. 2)* (dec.), 2010, și *Steck-Risch și alții împotriva Liechtensteinului* (dec.), 2010, întrucât Curtea a considerat că, în ceea ce privește faptele, deciziile instanțelor interne de a refuza cererile de redeschidere a procedurii nu se bazau pe și nu se refereau la noi motive care să conducă la o nouă încălcare a Convenției. În plus, în *Steck-Risch și alții împotriva Liechtensteinului* (dec.), 2010, Curtea a observat că Comitetul de Miniștri încetase supravegherea executării hotărârii anterioare a Curții înainte ca instanța internă să refuze redeschiderea procedurii și fără a lua în considerare faptul că putea fi formulată o cerere de redeschidere a procedurii. De asemenea, nu exista nicio informație nouă relevantă în acest sens [citată în *Egmez împotriva Ciprului* (dec.), 2012, pct. 54-56].

39. Nu se poate afirma că puterile atribuite Comitetului de Miniștri de art. 46 sunt încălcate în cazul în care Curtea trebuie să examineze noi informații relevante, în contextul unei noi cereri. Și din acest punct de vedere, în cazul în care Curtea nu ar fi în măsură să examineze un fapt nou, ar fi în afara oricărui control în temeiul Convenției [*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) împotriva Elveției (nr. 2)* (MC), 2009, pct. 67], iar un reclamant ar fi privat, în cazul constatării unei încălcări, de reparația echitabilă care i-ar putea fi acordată (*Ivanţoc și alții împotriva Moldovei și a Rusiei*, 2011, pct. 95). În consecință, în cadrul diferitor lor atribuții, Curtea și Comitetul de Miniștri pot avea obligația să examineze, chiar și simultan, aceleași proceduri interne, fără a afecta echilibrul instituțional fundamental dintre ele [*Kavala împotriva Turciei* (MC), 2022, pct. 155].

40. În ceea ce privește contextul specific al unei încălcări continue a Convenției în urma adoptării unei hotărâri în care Curtea a constatat o încălcare a respectivului drept într-o anumită perioadă de timp, nu este neobișnuit pentru Curte să examineze o a doua cerere privind o încălcare a respectivului drept în perioada ulterioară (*Ivanţoc și alții împotriva Moldovei și a Rusiei*, 2011, pct. 87). În asemenea cazuri, „problema nouă" rezultă din continuarea încălcării care a stat la baza deciziei inițiale a Curții. Examinarea de către Curte a celei de-a doua cereri se limitează însă la noile perioade în discuție și la orice noi capete de cerere invocate în această privință [*Jurišić împotriva Croației (nr. 2)*, 2022, pct. 30]. De exemplu, în *Ivanțoc și alții împotriva Moldovei și Rusiei*, 2011, Curtea a concluzionat că problema prelungirii perioadei de detenție arbitrară a reclamanților între 8 iulie 2004 [data hotărârii inițiale a Curții prin care constata, *inter alia*, o încălcare a art.5] și 2, respectiv, 4 iunie 2007 ține de competența sa (pct. 93-96). În *Wasserman împotriva Rusiei (nr. 2)*, 2008, Curtea a admis că avea competența de a examina un nou capăt de cerere care privea o nouă perioadă de aproape doi ani de la hotărârea inițială în care nu fusese executată o decizie internă în favoarea reclamantului (pct. 36-37). În mod similar, în *Jurišić împotriva Croației (nr. 2)*, 2022, Curtea s-a declarat competentă să examineze noile decizii privind dreptul reclamantului de vizitare a copilului său minor, adoptate de autoritățile naționale după pronunțarea hotărârii inițiale a Curții (pct. 32-33). În *Ştefan-Gabriel Mocanu și alții împotriva României*, 2023, Curtea a constatat mai întâi că Comitetul de Miniștri încetase supravegherea executării hotărârii pe care o dăduse anterior privind ancheta ineficace asupra alegațiilor (moștenitorilor) victimelor cu privire la represiunea protestelor antiguvernamentale din București în iunie 1990. În continuare, a constatat că concluziile Înaltei Curți privind neregulile rechizitoriului, anularea unor acte de urmărire penală, excluderea tuturor probelor care au fost examinate și retrimiterea cauzei la parchet, elemente care au fost toate ulterioare închiderii procedurii de

supraveghere a Comitetului de Miniștri, constituiau „elemente noi” față de hotărârea sa precedentă. În consecință, Curtea s-a declarat competentă să examineze noile capete de cerere privind continuarea anchetei în ceea ce privește faptele în cauză. Curtea a concluzionat că a avut loc o nouă încălcare în privința noilor fapte survenite în anchetă ulterior primei sale hotărâri (pct. 37-38, 42-43, 57). În mod similar, în *Beley împotriva Ucrainei*, 2024, Curtea a declarat admisibil al doilea capăt de cerere al reclamantului care privea ineficiența anchetei privind actele de tortură la care a fost supus de poliție. Curtea stabilise anterior, într-o hotărâre din 2019, că reclamantul fusese torturat și că autoritățile nu au efectuat o anchetă efectivă asupra faptelor în cauză. Întrucât a doua cerere privea măsurile de anchetă ulterioare hotărârii din 2019, Curtea a considerat că cererea era de competența sa deoarece privea noi evoluții ale faptelor, care ridicau noi chestiuni juridice (pct. 33-39).

2. Art. 35 § 3 lit. a)

41. Curtea, în temeiul art. 46, coroborat art. 35 § 3 lit. a) sub aspect procedural din Convenție, a declarat inadmisibil capătul de cerere în care reclamantul se plângea că autoritățile au denaturat domeniul de aplicare al unei decizii anterioare de scoatere de pe rol a Curții, adoptată în urma unei decizii unilaterale a guvernului, prin care acesta din urmă a recunoscut că tratamentul degradant a fost aplicat în timpul arestării reclamantului (*Boutaffala împotriva Belgiei*, 2022, pct. 48-54). Pe baza acordului reclamantului, Curtea a luat act de soluționarea pe cale amiabilă implicită realizată de părți și a scos de pe rol această cerere. În cea de-a doua cauză în fața Curții, aceasta a reiterat că era foarte discutabil dacă se putea considera că art. 46 § 1 îi conferă unui reclamant un drept care poate fi invocat în fața Curții în cadrul unei proceduri care are la origine o cerere individuală. Deși Curtea a examinat anterior o serie de cereri care priveau măsurile adoptate de un stat pârât pentru a executa o hotărâre a Curții – în cazul în care aceste cereri ridicau probleme noi nesoluționate de hotărârea inițială – Curtea nu a avut, în afara procedurii inițiate în temeiul „procedurii de constatare a neîndeplinirii obligațiilor” prevăzută la art. 46 § 4 și § 5, competența de a verifica dacă statul-parte și-a îndeplinit obligațiile stabilite de una dintre hotărârile sale. Chiar presupunând că reclamantul putea invoca o încălcare a art. 46 coroborat cu art. 3, era suficient să observe că decizia de scoatere de pe rol nu constituise o hotărâre care constata o încălcare. Curtea s-a limitat la a lua notă de declarația unilaterală a guvernului și de acordul reclamantului asupra termenilor acesteia, fără a-i fi examinat admisibilitatea, cu atât mai puțin temeinicia. În consecință, decizia de scoatere de pe rol nu se încadra în domeniul de aplicare al art. 46, care privea doar hotărârile definitive. În plus, în cazul în care părțile ajungeau la o înțelegere amiabilă, nu Curtea avea sarcina de a supraveghea executarea acesteia, ci Comitetul de Miniștri, în temeiul art. 39 § 4 din Convenție.

3. Art. 37

42. Curtea a făcut referire la principiile prevăzute la art. 46 atunci când a evaluat oportunitatea radierii de pe rol a unei cauze pe baza unei declarații unilaterale în temeiul art. 37 § 1 lit. c), cu referire la *acquis*-ul Comitetului de Miniștri [*Taşdemir împotriva Turciei* (dec.), 2019, pct. 20]. Curtea s-a declarat satisfăcută de faptul că respectarea drepturilor omului, astfel cum sunt definite în Convenție și în protocoalele la aceasta, nu îi impunea să continue examinarea cererii, în special dată fiind jurisprudența clară și vastă cu privire la acest subiect. În special, Curtea a considerat că natura și întinderea obligațiilor care decurg din Convenție pentru statul pârât fuseseră deja clarificate într-o serie de hotărâri ale sale. În plus, aspectele prevalente fuseseră suficient aduse în atenția Comitetului de Miniștri și erau monitorizate în temeiul art. 46 § 2 din Convenție (*ibid.*, pct. 22).

43. Curtea a reintrodus o cauză pe lista sa, în pofida deciziei anterioare de acceptare a declarației unilaterale a guvernului. În *Willems și Gorjon împotriva Belgiei*, 2021, reclamanții s-au plâns inițial de o restricție privind dreptul lor de acces la o instanță. Cauza a fost scoasă de pe rol [art. 37 § 1 lit. c) din Convenție] pe baza unei declarații unilaterale a guvernului, care recunoștea faptul că respingerea apelului reclamanților, de către Curtea de Casație, pentru nerespectarea unei formalități, a fost contrară art. 6. Reclamanții au încercat ulterior să redeschidă procedura internă, însă Curtea de

Casație a refuzat să procedeze astfel, considerând că poziția guvernului nu putea obliga instanțele, din cauza separării puterilor. În plus, a considerat că respingerea inițială nu fusese contrară Convenției. Având în vedere cele de mai sus, Curtea Europeană a reintrodus cauza pe rol și a pronunțat o hotărâre cu privire la cerere. A afirmat că, deși prima examinare a cauzei nu condusese la pronunțarea unei hotărâri, astfel încât nu era nimic de executat în temeiul art. 46, reclamanții erau îndreptățiți să se aștepte ca autoritățile naționale, inclusiv instanțele, să pună în aplicare cu bună-credință angajamentele asumate de guvern în procedura în fața Curții. A observat paralelele dintre o decizie luată pe baza unei declarații unilaterale care recunoaște încălcarea drepturilor unei persoane particulare și o hotărâre prin care se declară o încălcare a Convenției. În contextul răspunderii comune în ceea ce privește asigurarea protecției drepturilor omului, Curtea de Casație ar fi trebuit să deducă consecințele, în cadrul ordinii juridice interne, ale declarației guvernului și ale acceptării acesteia de către Curte (*Willems și Gorjon împotriva Belgiei*, 2021, pct. 54-66).

IV. Anexă

A. Indicații relevante în temeiul art. 46, în funcție de articol

1. Introducere

44. Prezenta anexă la Ghidul de jurisprudență privind art. 46 descrie principalele indicații date de Curte în temeiul art. 46 în legătură cu multe dintre articolele de fond.

a. Art. 2

i. Aspectul material

45. În cauzele în care exista un risc de încălcare a dreptului la viață al reclamanților, din cauza expulzării – reale sau sub formă de amenințare – către o țară în care se confruntau cu riscul de a fi condamnați la pedeapsa cu moartea sau cu alte circumstanțe care ar încălca art. 2, Curtea a indicat că statul pârât ar trebui să ia toate măsurile posibile pentru a obține asigurări din partea autorităților relevante ale statului cu privire la neaplicarea pedepsei cu moartea (*Al-Saadoon și Mufdhi împotriva Regatului Unit*, 2010, pct. 171; în contextul predărilor extraordinare, a se vedea *Al Nashiri împotriva Poloniei*, 2014, pct. 589; *Al Nashiri împotriva României*, 2018, pct. 739; *Al-Hawsawi împotriva Lituaniei*, 2024, pct. 276)[6].

46. În hotărârea *Cannavacciuolo și alții împotriva Italiei**, 2025 Curtea a examinat și riscurile grave pentru sănătate, cauzate de deversarea ilegală de deșeuri periculoase în regiunea Campania din Italia, problemă care dura de mai mulți ani, și a concluzionat că riscurile erau de așa natură încât să facă aplicabil art. 2 și să angajeze obligația statului de a proteja viața populației din zonele afectate. Curtea a concluzionat că guvernul nu a reușit să demonstreze că statul luase toate măsurile necesare pentru a proteja viețile reclamanților și a hotărât să aplice procedura hotărârii-pilot și să specifice o serie de măsuri generale pe care statul să le ia în termen de doi ani de la data la care hotărârea devine definitivă. În special, a indicat că era necesar un răspuns sistematic, coordonat și global și a recomandat guvernului să elaboreze o strategie globală, după consultarea prealabilă a părților interesate relevante. De asemenea, a formulat mai multe indicații privind, pe de o parte, conținutul și sfera de aplicare a strategiei, punerea sa în practică și actualizarea acesteia în timp și, pe de altă parte, necesitatea de a raporta periodic în privința măsurilor luate în cadrul acesteia. De asemenea, a solicitat crearea unui mecanism independent care să monitorizeze implementarea și impactul strategiei, precum și respectarea calendarului. Totodată, Curtea a invitat guvernul să dea dovadă de transparență astfel încât populația afectată să poată fi informată cu privire la riscurile pentru sănătate, prin intermediul unei platforme de informare unică, accesibilă publicului. Aceste recomandări au fost integrate în dispozitivul hotărârii (ibidem, pct. 490-501 și pct. 15 din dispozitiv).

ii. Aspectul procedural (al anchetei efective)

47. Uneori, Curtea a refuzat în mod expres să indice că un guvern ar trebui, ca răspuns la o astfel de constatare a încălcării art. 2, să efectueze o nouă anchetă privind decesul în cauză (*Ülkü Ekinci împotriva Turciei*, 2002, pct. 179). Refuzul a fost formulat pe motiv că nu se putea presupune, în astfel de cazuri, că este util să se realizeze o anchetă ulterioară sau că aceasta poate oferi reparații, fie familiei victimei, fie publicului larg, asigurându-se transparența și responsabilitatea. Trecerea timpului

[6] Pentru un exemplu de astfel de practică în *acquis*-ul în materie de executare, a se vedea Rezoluția CM *DH (90) 8* din 12 martie 1990 privind *Soering împotriva Regatului Unit*, 1989, în care statul pârât a obținut asigurări diplomatice că reclamantul nu va fi extrădat pentru a răspunde unor acuzații de infracțiuni care ar implica pedeapsa cu moartea.

și efectul său asupra probelor și disponibilității martorilor fac în mod inevitabil ca o astfel de anchetă să fie nesatisfăcătoare sau neconcludentă, deoarece nu permite nici stabilirea faptelor importante, nici îndepărtarea îndoielilor și a suspiciunilor. Chiar și în cazurile de dispariție, în care s-ar putea susține că sunt în joc mai multe aspecte, având în vedere că rudele suferă de o incertitudine continuă în ceea ce privește soarta exactă a victimei sau locul unde se află corpul acesteia, Curtea s-a abținut să declare că trebuie deschisă o nouă anchetă. Curtea a considerat că incubă mai degrabă Comitetului de Miniștri, acționând în temeiul art. 46 din Convenție, să decidă care măsuri se impun în cadrul executării hotărârii, în fiecare cauză în parte (*Finucane împotriva Regatului Unit*, 2003, pct. 89).

48. Cu toate acestea, în anumite circumstanțe, a indicat, de asemenea, că a considerat inevitabil că o nouă anchetă, independentă, trebuia să aibă loc în temeiul art. 46. Ancheta respectivă trebuia să fie efectuată în lumina hotărârii Curții și să țină seama în mod corespunzător de concluziile sale referitoare la deficiențele anchetei efectuate până la acel moment [*Abuyeva și alții împotriva Rusiei*, 2010, pct. 240; *Navalnîi împotriva Rusiei (nr. 3)*, 2023, pct. 167][7]. În cazul în care ancheta la nivel național este încă deschisă, Curtea poate considera adecvat să indice anumite măsuri esențiale ce trebuie luate în acest stadiu, de exemplu să evalueze, în lumina tuturor faptelor cunoscute, acțiunile agenților statului care au folosit forța letală și să permită rudelor apropiate să consulte documente importante (*Gasangusenov împotriva Rusiei*, 2021, pct. 102).

49. În cazul în care exista un risc ca anchetele în curs să se prescrie, Curtea a precizat că statul pârât trebuie să pună capăt situației identificate pentru a se asigura că ancheta nu se finalizează prin aplicarea prescripției răspunderii penale. A dat astfel de indicații ținând seama de gravitatea infracțiunilor, de numărul mare de persoane afectate, de normele juridice relevante aplicabile unor astfel de situații în democrațiile actuale, de importanța, pentru societate, a cunoașterii adevărului evenimentelor în cauză și de faptul că interesul public de a obține trimiterea în judecată și condamnarea făptuitorilor este recunoscut în mod ferm, în special în contextul crimelor de război și al crimelor împotriva umanității (*Asociația „21 Decembrie 1989" și alții împotriva României*, 2011, pct. 189-195; *Aslahanova și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 237). Într-o hotărâre ulterioară, în care a examinat evoluțiile ulterioare ale unei anchete anterior considerată ineficientă, Curtea a îndemnat statul pârât să ia toate măsurile necesare, inclusiv alocarea de resurse umane necesare pentru buna derulare a anchetei, astfel încât să asigure o anchetă conformă exigențelor Convenției în ceea ce privește alegațiile (moștenitorilor) victimelor (*Ștefan-Gabriel Mocanu și alții împotriva României*, 2023, pct. 82-83).

50. În alte contexte, și cu referire la *acquis*-ul Comitetului de Miniștri, Curtea a admis că pot exista situații în care este imposibil *de jure* sau *de facto* să se redeschidă anchetele penale cu privire la incidentele care au generat cererile formulate în fața sa. Astfel de situații pot apărea, de exemplu, în cauzele în care presupușii făptuitori au fost achitați și nu pot fi judecați pentru aceeași infracțiune sau în cauzele în care procedurile penale s-au prescris din cauza termenelor de prescripție interne. Într-adevăr, redeschiderea procedurilor penale încheiate din motiv de prescripție poate ridica probleme de securitate juridică și, prin urmare, poate avea un impact asupra drepturilor inculpatului în temeiul art. 7 din Convenție. În aceeași măsură, judecarea aceluiași inculpat pentru o infracțiune pentru care a fost deja achitat sau condamnat poate ridica probleme cu privire la dreptul inculpatului de a nu fi

[7] Poziția Comitetului este că statele pârâte au obligația continuă de a efectua anchete efective: „[î]n ceea ce privește noile anchete efectuate în urma unei hotărâri a Curții Europene prin care se constată existența unor deficiențe în cadrul anchetelor inițiale, este esențial ca autoritățile să evalueze și să informeze Comitetul în detaliu cu privire la ce măsuri de investigare mai pot fi luate, ce pași de investigare nu mai pot fi făcuți din motive practice sau juridice, ce mijloace sunt utilizate pentru a depăși obstacolele existente și ce rezultatele concrete sunt preconizate a fi obținute și în ce termen." [A se vedea *Corsacov împotriva Moldovei*, 2006, prezentare susținută în cadrul celei de-a 1208-a reuniuni a CM-DH (23-25 septembrie 2014; a se vedea, de asemenea, *Garibașvili împotriva Georgiei*, prezentare susținută în cadrul celei de-a 1222-a reuniuni a CM-DH (martie 2015)].

judecat sau condamnat de două ori, în sensul art. 4 din Protocolul nr. 7 la Convenție [*Taşdemir împotriva Turciei* (dec.), 2019, pct. 14].

51. De asemenea, în cazul în care a trecut un interval mare de timp de la producerea incidentului, Curtea nu poate ignora posibilitatea ca probele să fi dispărut, să fi fost distruse sau să nu mai poată fi urmărite și, prin urmare, nu ar mai fi posibil, în practică, să se redeschidă ancheta și să fie efectuată în mod eficient. Astfel, dacă un stat membru are obligația de a redeschide o procedură penală și, în consecință, dacă o declarație unilaterală trebuie să conțină un astfel de angajament, va depinde de circumstanțele specifice ale cauzei, inclusiv de natura și de gravitatea presupusei încălcări, de identitatea presupusului făptuitor, de eventualitatea implicării în procedură a altor persoane, de motivul pentru care a încetat urmărirea penală, de deficiențele și neregulile în cadrul procedurii, anterioare deciziei de a le pune capăt, și dacă presupusul făptuitor a contribuit sau nu la deficiențele și neregulile care au condus la încetarea urmăririi penale [*Taşdemir împotriva Turciei* (dec.), 2019, pct. 15-16].

52. Curtea a observat că imposibilitatea de a redeschide procedura în cauze care privesc capete de cerere în temeiul art. 2 și 3 din Convenție nu constituie, în principiu, un impediment pentru ca Comitetul de Miniștri să înceteze să mai examineze cauza în temeiul art. 46 din Convenție. De exemplu, în urma constatării de către Marea Cameră a unei încălcări sub aspect procedural a art. 3 din Convenție în cauza *Jeronovičs*, citată anterior, reclamantul a solicitat procurorului național să redeschidă ancheta cu privire la acuzațiile împotriva sa. Cererea sa a fost respinsă din cauza împlinirii termenului de prescripție. Comitetul de Miniștri a considerat că fuseseră adoptate toate măsurile impuse de art. 46 § 1 din Convenție și a decis să înceteze să mai examineze cauza [a se vedea Rezoluția CM/ResDH(2017)312) (*Taşdemir împotriva Turciei* (dec.), 2019, pct. 19].

iii. Aspect specific: planificarea și controlul operațiunilor

53. Curtea a oferit indicații în cauzele în care s-au produs încălcări în ceea ce privește planificarea și controlul operațiunilor statului în cursul cărora s-a folosit forța letală. A constatat că încălcările ar trebui remediate printr-o varietate de măsuri, atât individuale, cât și generale, constând în răspunsuri adecvate din partea instituțiilor statului, menite să tragă învățăminte din trecut, să sensibilizeze opinia publică cu privire la normele juridice și operaționale aplicabile și să împiedice noi încălcări de natură similară. Astfel de măsuri ar putea include recurgerea în continuare la mijloace extrajudiciare de colectare a informațiilor și de stabilire a adevărului, de recunoaștere publică și de condamnare a încălcării dreptului la viață în cursul operațiunilor de securitate, precum și o mai largă diseminare a informațiilor și o mai bună formare a forțelor de poliție, militare și de securitate, pentru a asigura stricta respectare a normelor juridice internaționale relevante. Prevenirea unor încălcări similare în viitor ar trebui abordată, de asemenea, în cadrul juridic adecvat, asigurându-se în special faptul că instrumentele juridice naționale referitoare la operațiunile de securitate la scară largă și mecanismele de cooperare între autoritățile militare, de securitate și civile în astfel de situații sunt adecvate, precum și formulând clar normele care reglementează principiile și constrângerile legate de folosirea forței letale în cursul operațiunilor de securitate, care să reflecte standardele internaționale aplicabile (*Tagayeva și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 640).

54. În ceea ce privește lipsa anchetei, în circumstanțele în care ancheta relevantă era încă deschisă la nivel național și fuseseră făcute constatări factuale importante, Curtea a considerat că măsurile specifice, pe care Federația Rusă trebuia să le ia pentru îndeplinirea obligațiilor care îi reveneau în temeiul art. 46 din Convenție, trebuie stabilite în lumina hotărârii Curții, ținând seama de concluziile privind deficiențele anchetei desfășurate până la acel moment. În special, ancheta ar trebui să clarifice principalele circumstanțe legate de folosirea fără discernământ a armelor de către agenții statului și să evalueze acțiunile acestora, luând în considerare toate faptele cunoscute. De asemenea, ar trebui să permită un control public adecvat prin asigurarea accesului victimelor la documentele esențiale, inclusiv la rapoartele experților, care au fost cruciale pentru concluziile anchetei privind cauzele decesului și responsabilitatea autorităților (*Tagayeva și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 641).

b. Art. 3

i. Aspectul material: expulzarea

α. Expulzarea

55. În ceea ce privește art. 3, Curtea a indicat că trebuie să se obțină asigurări diplomatice din partea țării de destinație că un reclamant nu va fi supus unui tratament contrar art. 3, în momentul întoarcerii în țară (*M.A. împotriva Franței*, 2018, pct. 91; *Hirsi Jamaa și alții împotriva Italiei*, 2012, pct. 211).

56. Mai general, în lipsa unor garanții că reclamanții care sunt expulzați dintr-o țară nu se vor confrunta cu circumstanțe care ar încălca art. 3 (sau 2), Curtea a oferit indicații cu privire la măsurile generale prin care să se modifice legislația și să se asigure schimbarea practicii administrative și judiciare astfel încât să se asigure că: a) există un mecanism care impune autorităților competente să examineze în mod riguros, ori de câte ori există o pretenție întemeiată în această privință, riscurile cu care s-ar putea confrunta un străin în urma expulzării sale din motive de securitate națională, din cauza situației generale din țara de destinație și a situației sale speciale; b) țara de destinație trebuie să fie întotdeauna indicată într-un act obligatoriu din punct de vedere juridic, iar schimbarea destinației trebuie să poată fi contestată în justiție; c) mecanismul sus-menționat trebuie să permită analizarea întrebării dacă, în cazul în care este trimisă într-o țară terță, persoana în cauză este expusă riscului de a fi trimisă din țara respectivă în țara de origine, fără a fi luat în considerare în mod corespunzător riscul de rele tratamente; d) în cazul în care o pretenție întemeiată cu privire la un risc substanțial de deces sau de rele tratamente în țara de destinație este formulată în cadrul unei acțiuni în justiție împotriva expulzării, această acțiune în justiție ar trebui să aibă un efect suspensiv automat în așteptarea rezultatului examinării cereri; și e) plângerile privind riscul grav de deces sau de rele tratamente în țara de destinație trebuie să fie examinate în mod riguros de către instanțe (*Auad împotriva Bulgariei*, 2011, pct. 139).

β. Predarea extraordinară

57. În contextul unei cauze de predare extraordinară, Curtea a considerat că, autorizând transferul unui reclamant către alt centru de detenție al CIA, statul pârât l-a expus unui risc previzibil de detenție secretă, incommunicado și arbitrară (încălcând art. 5), precum și de continuare a relelor tratamente și a condițiilor de detenție contrare art. 3 din Convenție. Chiar dacă a reținut că statul pârât solicitase deja autorităților americane asistență și cooperare judiciară, Curtea a considerat că statul pârât avea obligația a de a lua măsurile individuale necesare pentru a redresa pe cât posibil încălcările constatate, care necesitau ca statul pârât să încerce să contacteze autoritățile americane pentru a obține ca efectele acestor încălcări să fie eliminate sau măcar limitate în măsura posibilului (*al-Hawsawi împotriva Lituaniei*, 2024, pct. 277).

χ. Prevenirea torturii și a tratamentelor inumane și degradante

58. În *Cestaro împotriva Italiei*, 2015, Curtea a constatat că legislația penală italiană se dovedise a fi atât inadecvată în ceea ce privește cerința de a pedepsi actele de tortură în cauză, cât și lipsită de orice efect disuasiv care să prevină viitoare încălcări similare ale art. 3. Prin urmare, în opinia Curții, este incontestabil caracterul structural al acestei probleme. În plus, având în vedere principiile stabilite în jurisprudența sa și motivele care stăteau la baza constatării sale, Curtea a considerat că aceeași problemă se ridica în ceea ce privește incriminarea nu numai a actelor de tortură, ci și a altor tipuri de rele tratamente interzise de art. 3: în lipsa unei dispoziții adecvate pentru toate tipurile de rele tratamente interzise de art. 3 în temeiul legislației penale italiene, prescripția și reducerea pedepsei puteau, în practică, să împiedice pedepsirea nu numai a celor răspunzători de acte de „tortură”, ci și a autorilor unor tratamente „inumane” și „degradante” în temeiul aceleiași dispoziții, în ciuda tuturor eforturilor depuse de autoritățile de urmărire penală și de instanțele de fond.

59. În ceea ce privește măsurile necesare pentru a remedia această problemă, Curtea a reamintit, în primul rând, că obligațiile pozitive ale statului în temeiul art. 3 pot include o cerință de a stabili un cadru juridic adecvat, în special prin introducerea unor norme de incriminare efective. Această cerință derivă și din alte instrumente internaționale precum, *inter alia*, art. 4 din Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante. Concluziile și recomandările Comitetului pentru Drepturile Omului al ONU, ale Comitetului contra torturii al ONU și ale Comitetului pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante al Consiliului Europei menționează, de asemenea, acest aspect. În acest context, Curtea a considerat că era necesar ca sistemul juridic italian să introducă mecanisme juridice care să poată să impună pedepse adecvate pentru persoanele responsabile de acte de tortură și alte forme de rele tratamente în temeiul art. 3 și să le împiedice să beneficieze de măsuri incompatibile cu jurisprudența Curții (*Cestaro împotriva Italiei*, 2015, pct. 242-246).

ii. Aspectul procedural

60. Din jurisprudența Curții se poate deduce că obligația unui stat contractant de a efectua o anchetă efectivă în temeiul art. 3, precum și al art. 2 din Convenție continuă să existe atâta timp cât ancheta este posibilă, dar nu s-a desfășurat sau nu a îndeplinit standardele Convenției. Omisiunea continuă a efectuării anchetei care se impune va fi privită ca o încălcare continuă a dispoziției respective, care ar trebui soluționată prin reactivarea fără întârziere a anchetei în curs. Ulterior, în conformitate cu principiile aplicabile ale Convenției, ancheta ar trebui finalizată cât mai curând posibil, imediat ce, în măsura în care este posibil, circumstanțele și condițiile în care s-au produs faptele au fost clarificate în așa măsură încât să permită identificarea, răspunderea și, după caz, sancționarea persoanelor responsabile (*Abu Zubaydah împotriva Lituaniei*, 2018, pct. 682; *al-Hawsawi împotriva Lituaniei*, 2024, pct. 279).

iii. Aspect specific: persoane dispărute

61. În *Aslahanova și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 222-239, cauză care privea problema structurală a persoanelor dispărute, Curtea a oferit următoarele indicații detaliate în temeiul art. 46, măsurile încadrându-se în două grupe principale:

α. Situația familiilor victimelor

62. Prima și, în opinia Curții, cea mai presantă grupă de măsuri care trebuia să fie luată în considerare privea suferința rudelor victimelor dispariților, care continuau să rămână în agonia incertitudinii cu privire la soarta și circumstanțele presupuselor decese ale membrilor familiilor lor. Curtea a constatat deja că datoria statului de a ține seama de circumstanțele deceselor și de localizarea mormintelor putea fi dedusă din art. 3 și reieșea din hotărârile anterioare ale Curții pe această temă că anchetele penale fuseră deosebit de ineficiente în această privință, provocând un sentiment acut de neajutorare și de confuzie din partea victimelor. În general, anchetele privind răpirile – în circumstanțe care sugerau desfășurarea unor operațiuni de securitate clandestine – nu dezvăluiseră soarta celor dispăruți. În pofida amplorii și gravității problemei, remarcată în numeroase rapoarte naționale și internaționale, răspunsul la acest tip de suferință umană prin intermediul anchetelor penale a rămas inadecvat.

63. În continuare, Curtea a luat act de o propunere recurentă: crearea unui organism unic, suficient de înalt responsabil pentru a soluționa dispariții din regiune, care să aibă acces nerestricționat la toate informațiile relevante și care să lucreze pe baza încrederii și a parteneriatului cu rudele celor dispăruți. Acest organism ar putea să compileze și să mențină o bază de date unificată a tuturor dispariților.

64. O altă necesitate presantă era alocarea de resurse specifice și adecvate necesare pentru desfășurarea de lucrări criminalistice și științifice la scară largă pe teren, inclusiv localizarea și

exhumarea presupuselor locații ale mormintelor; colectarea, depozitarea și identificarea rămășițelor pământești și, după caz, căutarea sistematică a corespondențelor prin intermediul băncilor de date genetice actualizate. Pare rezonabil să se concentreze resursele relevante în cadrul unei instituții specializate, situate în regiunea în care avuseseră loc disparițiile și, eventual, care să coopereze strâns cu organismul specializat la nivel înalt menționat anterior sau sub auspiciile acestuia.

65. Un alt aspect al problemei viza posibilitatea de a plăti compensații financiare familiilor victimelor. Curtea a observat că, în anumite circumstanțe, plata unei compensații financiare substanțiale, însoțită de o recunoaștere clară și neechivocă a responsabilității statului pentru „situația frustrantă și dureroasă" a rudelor victimelor, ar putea rezolva problemele apărute în temeiul art. 3 din Convenție.

66. În aceeași ordine de idei, nu a exclus posibilitatea unor oferte reparatorii unilaterale pentru rude în cauzele care priveau persoane care au dispărut sau au fost ucise de autori necunoscuți, acolo unde existau, la prima vedere, probe care să susțină acuzațiile potrivit cărora ancheta internă nu respectase cerințele Convenției. În plus față de problema compensațiilor, o astfel de ofertă ar trebui să conțină cel puțin o recunoaștere în acest sens, combinată cu un angajament al guvernului pârât de a efectua, sub supravegherea Comitetului de Miniștri, în cadrul atribuțiilor acestuia din urmă în temeiul art. 46 § 2 din Convenție, o anchetă în deplină conformitate cu cerințele Convenției, astfel cum au fost definite de Curte în cauze anterioare similare.

β. Caracterul efectiv al anchetei

67. A doua grupă de măsuri pe care Curtea a considerat că trebuia să fie luate fără întârziere avea legătură cu lipsa caracterului efectiv al anchetei penale și cu impunitatea care rezulta pentru autorii celor mai grave încălcări ale drepturilor omului.

68. Curtea a admis că, după mulți ani de la producerea evenimentelor, ar fi foarte dificil să se colecteze probe de la martorii oculari sau să se identifice și să se construiască un caz împotriva presupușilor făptuitori. Cu toate acestea, jurisprudența Curții cu privire la domeniul de aplicare al obligației procedurale era lipsită de ambiguitate. Chiar dacă anchetele se puteau dovedi neconcludente sau probele erau insuficiente, această problemă nu era ineluctabilă într-o etapă ulterioară, iar guvernul pârât nu putea fi absolvit de a face eforturile care se impuneau. Prin urmare, nu se putea afirma că nu se mai putea face nimic.

69. Obligația continuă de a ancheta situațiile de decese cunoscute sau presupuse ale persoanelor, în cazul în care existau probe cel puțin la prima vedere de implicare a statului, rămânea valabilă, chiar dacă aspectul umanitar al cauzei, în temeiul art. 3, putea fi soluționat.

70. Practic, era extrem de important ca disparițiile care avuseseră loc în regiune în trecut să fi făcut obiectul unui efort amplu și concentrat din partea autorităților de aplicare a legii. Având în vedere modelele clare și asemănările în producerea unor astfel de evenimente, era vital să se adopte o strategie generală sau un plan de acțiune cu termene precise pentru a elucida o serie de întrebări comune tuturor cauzelor în care se suspecta că răpirile fuseseră făcute de agenții statului. De asemenea, era necesar ca planul să includă o evaluare a calității definițiilor juridice existente ale infracțiunilor care conduseseră la fenomenul specific și răspândit al disparițiilor.

71. Având în vedere domeniul de aplicare amplu, natura încălcărilor în cauză și necesitatea urgentă de a le soluționa, Curții i se părea necesar ca statul să pregătească fără întârziere o strategie cuprinzătoare și cu termene precise pentru a soluționa problemele și să o transmită Comitetului de Miniștri, pentru a supraveghea punerea în aplicare a acesteia.

iv. Aspect specific: condiții de detenție

72. În mai multe rânduri, Curtea a oferit indicații în temeiul art. 46 cu privire la condiții de detenție necorespunzătoare. În cadrul dezbaterilor tematice privind condițiile de detenție, Comitetul de Miniștri a grupat elementele care trebuie abordate de statele pârâte, în temeiul art. 46, în cadrul

măsurilor structurale menite să îmbunătățească condițiile și, adesea, să reducă supraaglomerarea, precum și introducerea de măsuri corective la nivel național, atât pentru a preveni relele tratamente, cât și pentru a compensa relele tratamente aplicate [a se vedea *CM/Inf(2018)4*]. Recomandările și alte resurse menționate în documentul respectiv sunt menționate și în indicațiile date de Curte cu privire la acest subiect (*Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 197-240; *Torreggiani și alții împotriva Italiei*, 2013, pct. 91-99; *Rezmiveș și alții împotriva României*, 2017, pct. 115-126; și *Sukaciov împotriva Ucrainei*, 2020, pct. 126-161), din care sunt extrase aspectele observate mai jos.

α. Măsuri de reducere a supraaglomerării și de îmbunătățire a condițiilor materiale de detenție

73. În cazul în care un stat nu este capabil să garanteze fiecărei persoane private de libertate condiții de detenție compatibile cu art. 3 din Convenție, Curtea îl încurajează să ia măsuri în vederea reducerii populației carcerale, de exemplu prin utilizarea pe scară mai largă a măsurilor punitive neprivative de libertate, prin reducerea la minimum a arestării preventive și prin evitarea ca aceasta să aibă o durată excesivă.

74. Nu este de competența Curții să indice modul în care statele trebuie să își organizeze sistemele de drept penal și justiție penală, întrucât aceste procese ridică probleme juridice și practice complexe care depășesc funcția judiciară a Curții. Curtea face referire la recomandările emise de CPT, la evaluările realizate de Comitetul Miniștrilor și la recomandările prevăzute în Carta albă cu privire la supraaglomerarea din închisori[8], care identifică o serie de soluții posibile pentru a combate supraaglomerarea și condițiile materiale de detenție inadecvate.

75. În ceea ce privește arestarea preventivă, Curtea a observat că celulele din secțiile de poliție au fost considerate de către CPT și de către Comitetul de Miniștri ca fiind „inadecvate structural” pentru detenția prelungită și că aceste unități sunt menite să primească deținuții pentru perioade foarte scurte de timp.

76. În ceea ce privește detenția în urma condamnării, Curtea a constatat că reformele s-au axat pe reducerea pedepsei maxime pentru anumite infracțiuni, impunerea de amenzi ca alternativă la pedeapsa cu închisoarea, achitarea și suspendarea executării pedepselor. Astfel de măsuri, împreună cu o gamă mai diversă de alternative la pedeapsa cu închisoarea, ar putea avea un impact pozitiv asupra reducerii populației carcerale. Printre alte opțiuni posibile se numără relaxarea condițiilor pentru renunțarea la aplicarea pedepsei cu închisoarea, suspendarea executării pedepselor și, mai presus de toate, extinderea posibilității de acces la liberare condiționată și asigurarea funcționării efective a serviciului de probațiune.

77. În ceea ce privește investițiile pentru a crea capacități de detenție suplimentare, Curtea a atras atenția asupra Recomandării Rec(99)22 a Comitetului de Miniștri, potrivit căreia o astfel de măsură este, în general, puțin probabil să ofere o soluție durabilă la această problemă. În plus, ținând seama de condițiile materiale și de igienă precare din anumite penitenciare, ar trebui, de asemenea, să fie rezervate în continuare fonduri pentru lucrările de renovare a unităților de detenție existente (*Rezmiveș și alții împotriva României*, 2017, pct. 119).

β. Căi de atac

78. În ceea ce privește căile de atac sau măsurile reparatorii interne care trebuie adoptate pentru a aborda problema sistemică identificată în cauzele de acest gen, Curtea a afirmat adesea că, în ceea ce privește condițiile de detenție, măsurile „preventive” și cele „compensatorii” trebuie să fie complementare. Astfel, în cazul în care un reclamant este ținut în condiții care încalcă art. 3 din Convenție, cea mai bună cale de atac posibilă constă în a pune rapid capăt încălcării dreptului de a nu fi supus unor tratamente inumane și degradante. În plus, orice persoană care a fost privată de libertate în condiții care îi subminează demnitatea trebuie să poată obține despăgubiri, astfel încât să fie

[8] Comitetul european pentru probleme criminale (CDPC) al Consiliului Europei, iunie 2016

introdusă o măsură reparatorie specifică care să permită acordarea unei compensații adecvate (*J.M.B. și alții împotriva Franței*, 2020, pct. 316).

79. În acest context, Curtea a luat act cu interes de inițiativele legislative privind reducerea pedepsei cu închisoarea, ceea ce poate constitui o reparație adecvată în ceea ce privește condițiile precare de detenție, cu condiția ca, în primul rând, o astfel de reducere a pedepsei să fie acordată în mod explicit pentru a soluționa încălcarea art. 3 din Convenție și, în al doilea rând, să aibă un impact măsurabil asupra pedepsei executate de persoana în cauză (*Rezmiveș și alții împotriva României*, 2017, pct. 125). Revenind la acest aspect patru ani mai târziu, Curtea a considerat că evoluția pozitivă a jurisprudenței interne cu privire la disponibilitatea despăgubirilor pentru cei care au suferit condiții de detenție inumane și degradante i-a permis să constate că în România exista în prezent o cale de atac compensatorie adecvată (*Polgar împotriva României*, 2021, pct. 77-97 și 108). Cu toate acestea, a considerat că reapariția suprapopulării penitenciarelor era de o astfel de natură încât calea de atac preventivă nu putea fi privită ca fiind efectivă; a încurajat autoritățile interne să depună eforturi pentru a reduce dimensiunea populației carcerale la niveluri gestionabile (*idem*., pct. 107).

χ. Ierarhia informală între persoanele private de libertate

80. Într-o cauză privind ierarhia informală între persoanele private de libertate (*D împotriva Letoniei*, 2024), Curtea a constatat o încălcare în ceea ce privește tratamentul degradant al reclamantului – segregare fizică și socială, restricții la accesul la resursele de bază ale penitenciarului și negarea contactului uman (deși nu a fost supus violenței fizice) – situație pe care a îndurat-o mai mulți ani din cauza poziției sale în casta cea mai de jos din ierarhia informală a persoanelor private de libertate. Curtea a constatat încă o încălcare în ceea ce privește neîndeplinirea, de către autorități, a obligației de a proteja reclamantul, deoarece autoritățile naționale nu aveau disponibil un mecanism efectiv pentru a îmbunătăți situația individuală a acestuia sau pentru a trata această problemă într-o mod general. În consecință, Curtea a susținut că, pentru a preveni viitoare încălcări similare, autoritățile naționale trebuiau să abordeze problema ierarhiilor informale din penitenciare într-un mod care să depășească circumstanțele cauzei. Era necesar ca autoritățile competente să tragă concluziile necesare din hotărâre și să ia măsurile generale corespunzătoare. Mai precis, era necesar ca instanțele naționale să țină seama în mod corespunzător de standardele Convenției așa cum au fost aplicate în hotărârea respectivă (pct. 62).

δ. Condițiile de detenție ale străinilor în contextul imigrației

81. În contextul specific al condițiilor de detenție a migranților, Curta a constatat încălcarea art. 3 în ceea ce privește un reclamant care era o persoană vulnerabilă din cauza presupusei sale minorități și a stării de sănătate, precum și a art. 5 § 1, *inter alia*, din cauza detenției sale prelungite în acele condiții (*A.D. împotriva Maltei*, 2023). În privința acestor constatări, Curtea a recomandat statului pârât să aibă în vedere adoptarea de măsuri generale necesare pentru ca: i) legea relevantă să fie efectiv aplicată în practică; ii) persoanele vulnerabile să nu fie private de libertate; iii) perioadele de privare de libertate necesare să fie limitate astfel încât să rămână în raport cu motivul privării de libertate în contextul imigrării; și iv) privările de libertate să se desfășoare în locuri și condiții adecvate, ținând cont că măsura nu privește autori de infracțiuni penale, ci străini în contextul imigrației (pct. 211 - a se vedea și infra măsurile generale pe care Curtea le-a indicat în temeiul art. 5 în aceeași cauză).

ε. Condiții de detenție ale alienaților internați medical

82. În cauza *Miranda Magro împotriva Portugaliei*, 2024, Curtea a constatat încălcarea art. 3 [și a art. 5 § 1 lit. (e)] din Convenție în privința unei persoane cu tulburări psihice, care fusese scutită de orice răspundere penală și care fusese internată circa șase luni în secția de psihiatrie a unui spital penitenciar în condiții improprii, fără asistență și îngrijire corespunzătoare, în așteptarea internării într-o unitate psihiatrică adecvată. Curtea s-a sprijinit pe rapoartele CPT, ale Comitetului pentru Prevenirea Torturii al ONU (CAT), ale Comitetului pentru Drepturile Omului al ONU, precum și pe cele

ale organelor naționale [ale mediatorului, în calitatea sa de „Mecanism național de prevenție” (MNP), și ale Direcției generale pentru reintegrare și servicii penitenciare] care identificaseră problemele privind sănătatea mintală ca fiind printre principalele provocări cu care se confrunta sistemul penitenciar din Portugalia. În ciuda măsurilor pozitive din legislația națională care favorizau plasarea persoanelor cu tulburări psihice în unități psihiatrice din cadrul sistemului de sănătate general, Curtea a apreciat că adoptarea legislației nu rezolva prin ea însăși problemele identificate în această hotărâre, deoarece erau necesare măsuri efective pentru implementarea și executarea dispozițiilor astfel introduse. Astfel, Curtea a încurajat guvernul să adopte în privința acestei probleme o abordare în conformitate cu spiritul sistemului de protecție instituit de Convenție. A considerat că, ținând cont de concluziile și de caracterul structural al problemelor care se ridicau în contextul aplicării măsurilor preventive de privare de libertate în unități penitenciare, măsurile necesare ar trebui luate de urgență pentru a garanta condiții de viață adecvate și terapii individualizate și adaptate persoanelor cu tulburări psihice care aveau nevoie de îngrijiri specifice motivate de starea lor de sănătate, și pentru a sprijini astfel posibila lor reîntoarcere și integrare în societate (pct. 106-107).

83. De asemenea, Curtea a subliniat problemele sistemice în ceea ce privește tratamentul copiilor cu dizabilități intelectuale. În cauza *V.I. împotriva Moldovei*, 2024, a constatat că tratamentul medicamentos prescris reclamantului, un adolescent ai cărui părinți muriseră și care era internat într-o instituție de psihiatrie, nu din necesități terapeutice, ci pentru a-i controla comportamentul, încălca art. 3 din Convenție. De asemenea, a constatat încălcarea art. 14 deoarece tratamentul fusese administrat reclamantului în baza dizabilității sale mintale, fiind astfel era discriminatoriu. În plus, a constatat inexistența căilor de atac interne, încălcând astfel art. 13. În temeiul art. 46, Curtea a concluzionat că era o problemă sistemică în statul pârât și a enunțat măsurile generale necesar a fi luate pentru a o aborda. Acestea ar trebui să includă reforme ale sistemului de internare nevoluntară într-un spital de psihiatrie, al tratamentului psihiatric nevoluntar al persoanelor cu dizabilități intelectuale, în special al copiilor. Chiar dacă nu s-a pronunțat asupra naturii și întinderii reformei, Curtea a subliniat necesitatea de a institui garanțiile și mecanismele juridice descrise în hotărâre, precum și nevoia de a aborda discriminarea împotriva persoanelor, în special a copiilor, cu dizabilități intelectuale (pct. 196-197).

v. Aspect specific: violența domestică

84. Există o jurisprudență substanțială referitoare la art. 3 care privește violența domestică, relele tratamente care pot lua numeroase forme, implicând atât violența fizică gravă împotriva victimelor, cât și vătămarea emoțională și psihologică gravă prin frică, coerciție, izolare, comportament de control etc. În contextul examinării unor astfel de cauze, Curtea analizează atât faptele concrete ale cauzei (eficacitatea răspunsului autorităților relevante la suferința victimei), cât și caracterul adecvat al cadrului intern (legislativ, instituțional, procedural, politic) în prevenirea violenței domestice, sancționarea făptuitorilor și protejarea victimelor. În cauza *Tunikova și alții împotriva Rusiei*, 2021, Curtea a analizat în detaliu lacunele și deficiențele sistemului intern. În continuare, în temeiul art. 46, a solicitat statului pârât să introducă fără întârziere măsuri legislative și alte tipuri de măsuri, oferind indicații detaliate cu privire la răspunsul complet și țintit necesar, înglobând toate domeniile de acțiune ale statului. Indicațiile oferite reflectă standardele care au reieșit din jurisprudența Curții, inspirate, de asemenea, de cele elaborate de alți actori internaționali, în special de Consiliul Europei (Convenția de la Istanbul) și de ONU (Convenția CEDAW). Acestea includ modificări ale dreptului penal, disponibilitatea rapidă a unor măsuri de protecție, răspunsuri prompte și proactive la plângeri sau alte indicii ale violenței domestice, schimbarea percepției publice privind violența de gen, furnizarea de informații privind protecția și asistența acordată victimelor, asigurarea cooperării între agenții și instruirea diferiților profesioniști care se pot confrunta cu cazuri de violență domestică (a se vedea pct. 145-158 din hotărâre).

c. Art. 5

85. În anumite cazuri, în temeiul art. 5, Curtea a considerat că natura încălcării constatate nu lăsa o alegere reală cu privire la măsurile necesare pentru remedierea acesteia și a indicat în continuare măsuri (a se vedea infra, în secțiunea privind art. 9, privarea de libertate și urmărirea penală a Martorilor lui Iehova din Rusia, cu încălcarea mai multor articole din Convenție).

86. De exemplu, în *Şahin Alpay împotriva Turciei*, 2018, pct. 194-195, Curtea a considerat că orice continuare a arestării preventive a reclamantului ar implica o prelungire a încălcării art. 5 § 1 și o încălcare a obligației statului pârât de a respecta hotărârea Curții. În consecință, având în vedere circumstanțele specifice ale cauzei, motivele pentru care a fost constatată o încălcare și nevoia urgentă de a i se pune capăt, Curtea a considerat că statul pârât trebuie să se asigure că arestarea preventivă a reclamantului încetează cât mai curând posibil.

87. În *S.K. împotriva Rusiei*, 2017, pct. 134-135, reclamantul a fost plasat într-un centru de detenție pentru imigranți. Curtea a indicat atât măsuri individuale, cât și măsuri generale. A concluzionat că extrădarea reclamantului ar încălca art. 2 și 3 din Convenție și că detenția sa continuă încălca art. 5 § 1. A considerat că este oportun ca reclamantul să fie eliberat fără întârziere, cel târziu în ziua următoare datei la care hotărârea a devenit definitivă.

88. Într-o altă cauză privind luarea în custodie publică legată de imigrație (*A.D. împotriva Maltei*, 2023), Curtea a considerat că problemele identificate puteau ulterior să mărească numărul altor cereri întemeiate, ceea ce ar amenința viitoarea eficacitate a sistemului Convenției. În consecință, a considerat că erau necesare măsuri generale la nivel național pentru executarea acestei hotărâri. În ceea ce privește încălcarea art. 5 § 1, *inter alia*, absența bazei legale privind luarea în custodie publică pentru motive care țin de sănătate, a remarcat că CPT și Comisarul deja își exprimaseră preocupările în această privință. Astfel, a îndemnat guvernul să asigure baza legală în dreptul intern pentru orice astfel de luare în custodie publică, în conformitate cu principiul general al securității juridice (pct. 209-210 – a se vedea și supra măsurile generale indicate în temeiul art. 3 în aceeași cauză). Mai târziu, în hotărârea *J.B. și alții împotriva Maltei*, 2024, Curtea a considerat întemeiat capătul de cerere privind neîndeplinirea cerințelor Convenției în ceea ce privește independența față de executiv a Comisiei de apel în materie de imigrație (Immigration Appeals Board - IAB) și a membrilor săi. Hotărârea subliniază neajunsurile IAB, privind în special procedura de nominalizare și criteriile de selecție a membrilor, mandatul relativ scurt și posibilitatea ca acesta să fie reînnoit, puținele garanții împotriva presiunilor externe și lipsa garanțiilor împotriva revocărilor. În temeiul art. 46, Curtea a solicitat guvernului să introducă legislație prin care să se asigure că IAB îndeplinește cerințele Convenției de independență și imparțialitate (*J.B. și alții împotriva Maltei*, 2024, pct. 150-155, 167).

d. Art. 6

89. Cauzele care privesc durata excesivă a procedurii sunt frecvente în jurisprudența Curții și sunt adesea legate de probleme structurale. *Acquis*-ul Comitetului de Miniștri privind faza de executare este reflectat în Recomandarea CM/Rec(2010)3 privind căile de atac efective pentru durata excesivă a procedurilor. Acest document recomandă o serie de măsuri pe care statele trebuie să le ia ca să rezolve problemele structurale legate de durata excesivă a procedurilor și, de preferință, să introducă măsuri reparatorii care pot atât să accelereze procedurile, cât și să compenseze întârzierile din trecut. De asemenea, Curtea face referire la această recomandare în indicațiile sale pe această temă.

90. Curtea a indicat că, acolo unde sistemul juridic este deficitar cu privire la cerința termenului rezonabil de la art. 6 § 1 din Convenție, cea mai eficientă soluție este o cale de atac care să accelereze procedura, cu scopul de a preveni prelungirea excesivă a acesteia. O astfel de cale de atac oferă un avantaj incontestabil față de o cale de atac ce acordă doar despăgubiri, deoarece previne și constatarea unor încălcări succesive cu privire la același set de proceduri și nu repară doar încălcarea *a posteriori*, așa cum se întâmplă în cazul unei reparații compensatorii. Curtea a constatat că unele state au înțeles perfect situația, alegând să combine cele două tipuri de căi de atac, una concepută

pentru a accelera procedura, iar cealaltă pentru a acorda despăgubiri (*Gazsó împotriva Ungariei,* 2015, pct. 39).

91. Redeschiderea procedurii penale în temeiul art. 46 reprezintă, de asemenea, o parte consacrată a *acquis*-ului Comitetului de Miniștri în legătură cu art. 6. Într-un singur stat membru, Liechtenstein, nu există nicio posibilitate de reexaminare sau de redeschidere a unei cauze penale pe baza unei hotărâri pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului [*Moreira Ferreira împotriva Portugaliei (nr. 2)*, 2017, pct. 39].

92. Prin urmare, redeschiderea procedurii penale este disponibilă pentru aproape toți reclamanții care au suferit o încălcare a art. 6 sub aspectul său penal. Uneori, Curtea face referire la disponibilitatea acestei posibilități în indicațiile sale, afirmând că forma cea mai potrivită de reparație este, în principiu, procesul *de novo* sau redeschiderea procesului, dacă reclamantul solicită acest lucru [*Öcalan împotriva Turciei* (MC), 2005, pct. 210, *Sakhnovskiy împotriva Rusiei* (MC), 2010, pct. 112].

93. Cu toate acestea, Curtea a indicat, de asemenea, că redeschiderea procedurii interne nu ar fi o măsură relevantă, având în vedere circumstanțele specifice ale cauzei. În *Henryk Urban și Ryszard Urban împotriva Poloniei*, 2010, (pct. 64-67), Curtea a oferit o astfel de indicație atunci când încălcarea privea utilizarea „auditorilor de justiție" (tip de judecător stagiar a cărui revocare putea fi dispusă de puterea executivă) în primă instanță. A remarcat că problema structurală fusese deja remediată la nivel intern și că Curtea Constituțională constatase că rolul „auditorilor de justiție" era neconstituțional. Instanța constituțională respectivă a hotărât că nu va admite redeschiderea cauzelor soluționate în trecut de către auditori de justiție pe motiv că ar aduce atingere principiului securității juridice și a observat că nu exista nicio corelație automată între această deficiență și legalitatea fiecărei hotărâri pronunțate anterior de către auditori de justiție în cauze individuale. Curtea nu a considerat această interpretare arbitrară sau vădit nerezonabilă și a făcut trimitere la jurisprudența sa, subliniind importanța principiului securității juridice în contextul hotărârilor definitive. Un reclamant a formulat în fața Curții un argument contrar, și anume, acesta a argumentat că, întrucât urmărirea sa penală inițială fusese motivată politic, nu ar trebui să existe un nou proces în urma constatării de către Curte a încălcării art. 6, întrucât acuzațiile erau tot nefondate și instanțele interne nu ar fi nici independente, nici imparțiale. În această privință, Curtea a reamintit pur și simplu că, în temeiul dreptului intern, există o dispoziție privind redeschiderea procedurii în cauzele în care a fost constatată o încălcare a Convenției și a considerat că nu este necesar să mai adauge ceva despre necesitatea adoptării unor măsuri de executare individuale în ceea ce îl privește pe reclamant (*Nevzlin împotriva Rusiei*, 2022, pct. 195-199).

94. Curtea a dat indicații cu privire la alte tipuri de încălcare a art. 6. De exemplu, a identificat în dreptul rus o deficiență structurală legată de practica achizițiilor de teste pentru droguri, care era lipsită de garanții juridice efective împotriva abuzurilor (provocări polițienești). A indicat necesitatea de modificare a dreptului intern astfel încât să fie prevăzută o procedură clară și previzibilă, fiind necesar ca astfel de operații secrete să fie supuse autorizării unui organ judiciar care să ofere garanții efective împotriva abuzurilor. Instanțele naționale ar putea astfel să supună plângerile privind provocările polițienești unei examinări adecvate, în conformitate cu normele Convenției (*Kuzmina și alții împotriva Rusiei*, 2021, pct. 108-120).

95. În anumite hotărâri, Curtea a constatat că cauza reclamantului nu a fost soluționată la nivel național de o „instanță instituită de lege", astfel cum prevede art. 6, și, în temeiul art. 46, a examinat concluziile care trebuie trase din această constatare. În cauza *Guðmundur Andri Ástráðsson împotriva Islandei* (MC), 2020, încălcarea art. 6 a rezultat din intervenția ministrului justiției în procedura de nominalizare a judecătorilor curții de apel nou create, care nu a respectat procedura statutară. În temeiul art. 46 și în ceea ce îl privește pe reclamant, Curtea a luat act de poziția acestuia din timpul audierii potrivit căreia nu dorea redeschiderea procesului său penal. În continuare, a clarificat faptul că o constatare a unei încălcări nu impune, ca atare, obligația ca autoritățile naționale să redeschidă toate cauzele similare în care hotărârea trecuse până la acel moment în puterea lucrului judecat (*res*

judicata). Într-o altă cauză care privea neîndeplinirea la nivel național a obligației de a garanta dreptul reclamantului la o „instanță instituită de lege", Curtea a luat act de argumentele guvernului potrivit cărora posibilitatea de a redeschide procedura (în cadrul căreia un procuror fusese evaluat și apoi revocat) nu era în totalitate clară în dreptul intern. Cu toate acestea, întrucât putea exista o cale legală de a solicita redeschiderea procedurii, Curtea a indicat că acest lucru, precum și reexaminarea cauzei reclamantului, în conformitate cu cerințele art. 6, ar reprezenta cea mai potrivită formă de reparație pentru reclamant, în cazul în care ar solicita acest lucru (*Besnik Cani împotriva Albaniei*, 2022, pct. 144-149)[9].

96. O problemă sistemică mai amplă a fost adusă la lumină în cauza *Dolińska-Ficek și Ozimek împotriva Poloniei*, 2021. Reclamanții se plângeau că nou-înființata Cameră de control extraordinar și cauze publice din cadrul Curții Supreme nu îndeplinea cerințele art. 6, ținând seama de circumstanțele în care fuseseră numiți membrii acesteia. Curtea a hotărât că încălcările dreptului intern pe care le stabilise în hotărârea sa, și care rezultaseră din nerespectarea statului de drept, a principiului separării puterilor și a independenței sistemului judiciar, au pătat, în esență, procedura numirii în justiție. Această deficiență a fost agravată de acțiunea șefului de stat, care a acționat sfidând în mod flagrant statul de drept continuând numirile, în pofida unei hotărâri judecătorești de a suspenda procedura din cauza unei contestații în justiție. Curtea a afirmat că procedura de numire a judecătorilor, marcată de o influență nejustificată din partea puterilor legislative și executive asupra numirii judecătorilor, era în sine incompatibilă cu art. 6 § 1 din Convenție și, astfel, constituia o neregulă fundamentală care afecta în mod negativ întregul proces și compromitea legitimitatea unei instanțe compuse din judecători astfel numiți. În temeiul art. 46, Curtea a decis să nu ofere nicio indicație specifică, dar, prin intermediul unor orientări generale adresate autorităților statului pârât, a subliniat faptul că concluzia sa ar putea afecta sistematic viitoarea numire a judecătorilor din toate instanțele. Reamintind faptul că modificările legislative din 2017 se aflau la originea problemei, a afirmat că autoritățile naționale trebuie să ia măsuri de remediere rapide.

97. La scurt timp, Curtea a revenit asupra acestui aspect în *Advance Pharma sp. z o.o împotriva Poloniei*, 2022. A observat că menținerea activității autorității de numire a judecătorilor în forma sa actuală perpetua disfuncția sistemică din cadrul sistemului judiciar intern, conducând la agravarea în continuare a crizei statului de drept din țara respectivă. În ceea ce privește consecințele hotărârilor definitive pronunțate de formațiunile judiciare, care includeau judecători care fuseseră numiți în temeiul normelor din 2017, Curtea a observat că una dintre opțiuni era ca statul pârât să ia măsuri generale bazate pe poziția adoptată de Curtea Supremă atunci când a pronunțat o hotărâre importantă în materie la începutul anului 2020 (citată în hotărâre la pct. 127). Cu toate acestea, în cele din urmă, le revenea autorităților naționale să tragă concluziile necesare din motivarea Curții Europene și să ia măsuri care să soluționeze problemele de la baza încălcărilor constatate și care să prevină încălcări similare în viitor (a se vedea pct. 364-366). Ținând seama de lipsa de răspuns a statului pârât cu privire la aceste cauze și de modul de executare a hotărârilor privind independența puterii judecătorești, Curtea s-a considerat obligată să aplice procedura hotărârii-pilot într-o cauză ulterioară și să dea indicații mai detaliate în ceea ce privește măsurile generale care să fie luate pentru remedierea problemei sistemice identificate în aceste cauze (*Wałęsa împotriva Poloniei*, 2023, pct. 326-32 și pct. 6-7 din dispozitiv).

98. O altă problemă sistemică de amploare, care ar afecta mii de persoane, a fost identificată în cauza *Yüksel Yalçınkaya împotriva Turciei* [(MC), 2023] în care Curtea a constatat că încălcările art. 6 și 7 din Convenție din această cauză au rezultat în special din modul în care instanțele naționale au caracterizat utilizarea unei aplicații de mesagerie criptate intitulate „ByLock". În baza acestei abordări,

[9]. O abordare similară a fost adoptată într-o altă cauză care privea evaluarea și demiterea unui procuror, în care Curtea a constatat că existat o ingerință disproporționată în dreptul la respectarea vieții private al reclamantei (*Sevdari împotriva Albaniei*, 2022).

orice persoană pentru care se stabilise de către instanțele interne că a utilizat această aplicație putea fi, în principiu, condamnată în baza acestui singur motiv că era membru al unei organizații teroriste armate (descrisă de autoritățile turce ca „organizația teroristă fetulahistă/structură de stat paralel" sau FETÖ/PDY și considerată de autorități ca fiind în spatele tentativei de lovitură de stat care a avut loc în Turcia la 15 iulie 2016) în temeiul art. 314 § 2 din Codul penal. Așadar, această situație nu era provocată de un incident izolat, ci izvora dintr-o problemă sistemică și afecta un mare număr de persoane, așa cum este evidențiat de faptul că existau peste 8 000 de cereri similare pendinte în fața Curții privind condamnări motivate de utilizarea ByLock (și că aproape o sută de mii de utilizatori ai ByLock au fost identificați de autorități). În consecință, lacunele identificate în această cauză trebuiau tratate la o scară mai amplă - adică mai general decât cazul specific al reclamantului. Mai precis, era necesar ca instanțele naționale să țină seama în mod corespunzător de standardele relevante ale Convenției așa cum au fost interpretate și aplicate în această cauză (a se vedea pct. 413-418).

e. Art. 7

99. În cazul încălcării art. 7, Curtea a indicat uneori măsuri individuale: redeschiderea procedurii interne, la cererea reclamantului [*Dragotoniu și Militaru-Pidhorni împotriva României*, 2007, pct. 55, aplicând același principiu ca în cazul în care o persoană a fost condamnată cu încălcarea art. 6 din Convenție; și, de asemenea, *Yüksel Yalçınkaya împotriva Turciei* (MC), 2023, pct. 409-12]; eliberând reclamantul cât mai curând posibil [*Del Río Prada împotriva Spaniei* (MC), 2013, pct. 139, constatând o încălcare a art. 7, precum și a art. 5 § 1 din Convenție]; sau solicitând statului pârât să se asigure că pedeapsa cu închisoarea pe viață a reclamantului este înlocuită cu o pedeapsă care să nu depășească 30 de ani de închisoare, în temeiul principiului retroactivității pedepsei mai puțin severe [*Scoppola împotriva Italiei (nr. 2)* (MC), 2009, pct. 154 și pct. 6 a) din dispozitivul hotărârii].

f. Art. 9

100. În contextul art. 9, Curtea a indicat că redeschiderea procedurii interne ar putea oferi posibilitatea de a remedia încălcarea constatată (*Centrul Biblic al Republicii Ciuvașia împotriva Rusiei*, 2014, pct. 66).

101. În *Taganrog LRO și alții împotriva Rusiei*, 2022, Curtea a constatat mai multe încălcări, în special ale art. 9, 10 și 11, considerate separat și coroborate și/sau interpretate una în lumina celeilalte, precum și ale art. 5. Această cauză privea, *inter alia*, dizolvarea forțată a Centrului Administrativ al Martorilor lui Iehova din Rusia și a organizațiilor sale religioase locale; caracterizarea ca fiind „extremiste" a publicațiilor martorilor lui Iehova și a website-ului lor internațional; lipsa din partea instanțelor interne a unor motivări relevante și suficiente și nerespectarea procedurii în contradictoriu atunci când au declarat aceste publicații ca fiind „extremiste" și atunci când au urmărit penal anumiți membri ai Martorilor lui Iehova; urmărirea penală arbitrară a mai multor reclamanți pentru că au continuat să își practice religia; și arestarea preventivă ilegală a unuia dintre reclamanți. Curtea a considerat că urmărirea penală și încarcerarea ulterioară a Martorilor lui Iehova ar presupune o prelungire a încălcării drepturilor acestora și o încălcare a obligației Rusiei de a respecta hotărârea Curții în temeiul art. 46 § 1. În continuare, a observat că această opinie era conformă cu solicitarea de a-i elibera pe toți Martorii lui Iehova încarcerați, adresată Rusiei de Grupul de lucru al ONU privind detenția arbitrară. În consecință, Curtea a hotărât că Rusia trebuia să ia toate măsurile necesare pentru a asigura încetarea tuturor procedurilor penale pendinte împotriva Martorilor lui Iehova și eliberarea tuturor Martorilor lui Iehova care fuseseră privați de libertate (pct. 290). A inclus această indicație și în dispozitivul hotărârii sale.

g. Art. 10

102. În *OOO Informaționoie Agentstvo Tambov-Inform împotriva Rusiei*, 2021, Curtea a constatat încălcarea libertății de exprimare a unui canal media online din cauza normelor care impuneau

anumite restricții mass-mediei în perioada premergătoare alegerilor parlamentare. A considerat că aceste restricții erau bazate pe un criteriu vag care oferea autorităților relevante o foarte largă marjă de apreciere, și a subliniat absența unei reglementări specifice pentru publicațiile online ale companiilor de presă cu privire la viitoarele alegeri. În continuare, a observat domeniul larg de aplicare al normelor relevante, lipsa lor de claritate în anumite privințe și incertitudinea generală a cadrului juridic pentru canalele media online. A solicitat ca statul pârât să ia măsurile necesare pentru a proteja libertatea de exprimare a mass-mediei (scrisă și online) și să protejeze independența editorială pe parcursul campaniilor electorale și să reducă efectul descurajator asupra mass-media al normelor care reglementau „campania preelectorală" (pct. 126-128).

h. Art. 14

103. În *Stoianova împotriva Bulgariei*, 2022, Curtea a constatat o încălcare a art. 14 coroborat cu art. 2, ca urmare a răspunsului statului la atacul împotriva fiului reclamantei care a avut ca rezultat decesul acestuia și a considerat că Bulgaria nu și-a îndeplinit în măsură suficientă sarcina de a garanta că atacurile mortale motivate de ostilitatea față de orientarea sexuală reală sau presupusă a victimelor nu rămân fără un răspuns adecvat. În temeiul art. 46, Curtea a observat că încălcarea părea să aibă caracter sistemic, întrucât rezulta din conținutul dreptului penal intern relevant, astfel cum era interpretat și aplicat de instanțele interne. În funcție de modul în care era privită problema, încălcarea rezulta fie dintr-o lacună din codul penal, fie din maniera în care instanțele interne interpretau și aplicau dispozițiile relevante ale acestui cod. Nu era de competența Curții să precizeze dacă una sau cealaltă trebuia să se schimbe pentru a evita încălcări similare viitoare. Curtea a concluzionat că Bulgaria ar trebui să se asigure că atacurile violente (în special cele soldate cu decesul victimei) motivate de ostilitate față de orientarea sexuală reală sau presupusă a victimei au fost într-un mod sau altul examinate ca fiind „circumstanțe agravante" din punctul de vedere al dreptului penal, fără a interpreta în mod extensiv dreptul penal în defavoarea inculpatului (pct. 78-79).

104. În ceea ce privește, de exemplu, segregarea în școală, Curtea a constatat, într-o serie de cauze în care au fost implicate diferite state, că copiii romi au fost victime ale acestei practici, fie în mod sistematic, fie ca urmare a incapacității de a soluționa problema suprareprezentării membrilor acestui grup în școlile în cauză. În două hotărâri, în special, Curtea a afirmat, în temeiul art. 46, că „coexistența în cadrul societății a membrilor săi fără a exista segregație rasială constituie o valoare fundamentală a societăților democratice și că educația incluzivă este mijlocul cel mai adecvat de a garanta principiile fundamentale ale universalității și nediscriminării în exercitarea dreptului la educație". A adăugat că statele pârâte în cauză trebuie să se asigure că se pune capăt segregării în școlile în cauză (*Elmazova și alții împotriva Macedoniei de Nord*, 2022, pct. 89), și, mai general, să dezvolte o politică de combatere a segregării în școli și să ia măsuri pentru eliminarea acestei probleme (*Szolcsán împotriva Ungariei*, 2023, pct. 69).

i. Art. 18 coroborat cu art. 5 și 8

105. Curtea a examinat obligațiile care îi revin statului pârât în temeiul art. 46 ca urmare a unei încălcări a art. 18 coroborat cu art. 5 în *Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului* (art. 46 § 4) cu trimitere la hotărârea sa inițială într-o cauză în care nu fusese dată nicio indicație relevantă pentru executare. Atunci când Marea Cameră a examinat măsurile de executare în hotărârea pronunțată în temeiul art. 46 § 4, a constatat că, în lumina concluziei sale privind natura constatării unei încălcări a art. 18 coroborat cu art. 5 în prima hotărâre *Mammadov*, Azerbaidjanul era obligat să elimine consecințele negative ale acuzațiilor aduse despre care Curtea a constatat că fuseseră abuzive. În lumina respectivei concluzii, prima hotărâre *Mammadov* și obligația corespunzătoare de *restitutio in integrum* obligau inițial statul să revoce ori să anuleze acuzațiile criticate de Curte ca fiind abuzive, și să pună capăt arestării preventive a domnului Mammadov. În fapt, arestarea sa preventivă a încetat atunci când a fost condamnat în primă instanță în martie 2014. Cu toate acestea, acuzațiile nu au fost anulate niciodată. Dimpotrivă, condamnarea sa ulterioară s-a bazat în totalitate pe acestea. Prin

urmare, faptul că ulterior a fost privat de libertate pe baza acestei condamnări (în loc să fie arestat preventiv) nu l-a repus în situația în care s-ar fi aflat dacă nu ar fi fost încălcate cerințele Convenției. Obligația principală de *restitutio in integrum* necesita așadar în continuare înlăturarea consecințelor negative ale formulării acuzațiilor în materie penală contestate, inclusiv prin punerea sa în libertate. În continuare, Curtea a examinat dacă *restitutio in integrum* sub forma înlăturării consecințelor negative ale formulării acuzațiilor în materie penală considerate de Curte ca fiind abuzive era realizabilă, sau dacă ar fi „imposibilă din punct de vedere material" sau „ar implica o obligație disproporționată față de beneficiul rezultat din restituire în loc de despăgubire". În ceea ce privește aceste elemente, Curtea a constatat că nu existau obstacole în calea realizării *restitutio in integrum*. Prin urmare, a identificat obligația corespunzătoare de *restitutio in integrum* care îi revenea Azerbaidjanului în temeiul art. 46 § 1 ca impunând Azerbaidjanului să înlăture consecințele negative ale formulării acuzațiilor în materie penală considerate de Curte ca fiind abuzive și să îl pună în libertate pe domnul Mammadov.

106. Ulterior, în mai multe cauze în care a constatat o încălcare a art. 18 coroborat cu art. 5, Curtea a decis să includă în hotărâre o indicație întemeiată pe art. 46 conform căreia reclamantul trebuia eliberat imediat, aspect prevăzut și într-un punct separat în dispozitivul hotărârii în acest sens (a se vedea *Kavala împotriva Turciei*, 2019, pct. 235-240). În *Selahattin Demirtaş împotriva Turciei (nr. 2)* (MC), 2020, la momentul pronunțării hotărârii Curții, reclamantul era în stare de arest preventiv pentru acuzații penale distincte de cele pe care le denunța în cererea sa. Cu toate acestea, întrucât noile acuzații priveau aceleași fapte pe care Curtea le-a considerat insuficiente pentru a justifica privarea de libertate a reclamantului, a indicat totuși că acesta trebuie pus în libertate. În caz contrar, s-ar permite autorităților să eludeze dreptul la libertate (a se vedea pct. 440-442).

107. Ulterior, în cadrul celei de-a doua proceduri privind neîndeplinirea obligațiilor, inițiată de Comitetul de Miniștri în temeiul art. 46 § 4, Curții i s-a solicitat să examineze măsurile adoptate de Turcia ca răspuns la *Kavala împotriva Turciei*, 2019, hotărâre în care constatase încălcarea art. 5 § 1, interpretat separat și coroborat cu art. 18. Curtea a subliniat că, spre deosebire de hotărârea *Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului*, 2014, hotărârea *Kavala împotriva Turciei*, 2019, conținea, în motivare și în dispozitivul acesteia, o indicație explicită cu privire la modul în care trebuia să fie executată. Necesitatea urgentă de a pune capăt încălcării pe care o constituia pedeapsa cu închisoarea, contrară art. 5 § 1, se impunea cu atât mai mult cu cât încălcarea își avea originea în detenția considerată, de asemenea, contrară art. 18 coroborat cu art. 5 § 1. Curtea a considerat că, în absența altor circumstanțe relevante și suficiente, o simplă recalificare a acelorași fapte nu putea, în principiu, să modifice baza acestor concluzii, întrucât o astfel de recalificare nu reprezenta decât o evaluare diferită a faptelor examinate deja de Curte. În caz contrar, autoritățile judiciare puteau continua să priveze persoanele de libertate pur și simplu prin deschiderea unor noi anchete penale cu privire la aceleași fapte. O astfel de situație ar permite eludarea legii și ar conduce la rezultate incompatibile cu obiectul și scopul Convenției [*Kavala împotriva Turciei* (MC), 2022, pct. 143-148]. De asemenea, Curtea a subliniat că, în analiza sa, trebuie să privească dincolo de aparențe și să investigheze realitățile situației reclamate. În caz contrar, obligația de a se conforma unei hotărâri pronunțate de Curte ar fi privată de substanță, în practică (*ibid.*, pct. 162). Curtea a concluzionat că măsurile indicate de Turcia nu i-au permis să concluzioneze că Turcia acționase cu „bună-credință", într-o manieră compatibilă cu „concluziile și spiritul" hotărârii *Kavala împotriva Turciei*, 2019, sau într-o manieră care ar asigura protecția practică și efectivă a drepturilor Convenției pe care Curtea le-a constatat ca fiind încălcate în hotărârea respectivă (*ibid.*, pct. 173).

108. În alte cauze privind art. 18, Curtea a indicat că măsurile generale care trebuie luate de statul pârât trebuie să se concentreze, cu prioritate, asupra protecției criticilor guvernului, activiștilor societății civile și apărătorilor drepturilor omului împotriva arestării și detenției arbitrare. Măsurile necesare trebuie să asigure încetarea urmăririlor penale represive și a abuzului de drept penal împotriva acestui grup de persoane și nerepetarea unor practici similare în viitor (*Aliiev împotriva Azerbaidjanului*, 2018, pct. 223-228).

În hotărârea *Ucraina împotriva Rusiei (re Crimeea)* (MC), 2024, printre numeroasele încălcări ale Convenției de către statul pârât, Curtea a constatat că transferul prizonierilor din Crimeea către unități penitenciare din Rusia era o practică administrativă contrară dreptului la respectarea vieții de familie. În temeiul art. 18, Curtea a stabilit că limitarea drepturilor „prizonierilor politici" ucraineni care decurg din art. 8 (și din alte dispoziții) avea în special scopul ascuns de a reprima și de a reduce la tăcere pe cei care se opuneau ocupării Ucrainei de către Rusia. Această constatare a condus Curtea să indice ca prizonierii în cauză să fie returnați din Rusia în siguranță, cât mai curând posibil (pct. 1386-1387 și dispozitivul D1).

j. Art. 34

109. În cauze în care a existat o încălcare a art. 34, iar problema privește o expulzare, o deportare sau o răpire, reclamantul se află adesea în afara teritoriului statului pârât la data la care Curtea a constatat o încălcare. În astfel de cauze, Curtea a luat act de faptul că reclamantul rămâne în afara jurisdicției statului pârât, ceea ce face mai dificil ca acesta din urmă să ajungă la el și să ia măsuri reparatorii în favoarea sa. Totuși, acestea nu sunt circumstanțe care exonerează, în sine, statul pârât de obligația sa legală de a lua toate măsurile care țin de competența sa pentru a pune capăt încălcării constatate și pentru a acorda reparații pentru consecințele acesteia. Deși măsurile specifice necesare pot varia în funcție de specificul fiecărei cauze, obligația de a se conforma hotărârii impune ca statul pârât, sub supravegherea Comitetului de Miniștri, să identifice și să utilizeze cu bună-credință aceste căi legale, diplomatice și/sau practice, necesare pentru a recunoaște, în cea mai mare măsură posibilă, dreptul reclamantului despre care Curtea a constatat că a fost încălcat. De asemenea, *a fortiori*, rămâne la latitudinea statului pârât să ia acele măsuri individuale care țin în totalitate de propria sa jurisdicție, cum ar fi efectuarea unei anchete eficiente asupra incidentului în cauză, pentru a repara încălcările procedurale constatate de Curte (*Savriddin Djuraiev împotriva Rusiei*, 2013, pct. 253-255).

k. Art. 1 din Protocolul nr. 1

110. Curtea a oferit indicații relevante pentru executarea hotărârilor într-o serie de cauze privind art. 1 din Protocolul 1, cum ar fi aspecte privind dreptul de proprietate apărute în contextul problemelor structurale [*Broniowski împotriva Poloniei* (MC), 2004, pct. 190].

111. În astfel de cauze, Curtea a precizat că statul pârât trebuie, în primul rând, să înlăture toate obstacolele din calea exercitării efective a dreptului în cauză de către un număr mare de persoane care, la fel ca reclamanții din cauză, au fost afectate de situația constatată de Curte ca fiind incompatibilă cu Convenția sau, în caz contrar, trebuie să pună la dispoziție măsuri reparatorii adecvate [*Maria Atanasiu și alții împotriva României*, 2010, pct. 231; *Broniowski împotriva Poloniei* (MC), 2004, pct. 194]. Acest ultim element implică, de regulă, stabilirea unei reparații care să permită persoanelor care și-au pierdut proprietatea să obțină despăgubiri care să corespundă în mod rezonabil cu valoarea de piață a acesteia (*Krasteva și alții împotriva Bulgariei*, 2017, pct. 34).

112. De asemenea, Curtea a observat că punerea în balanță a drepturilor aflate în joc, precum și câștigurile și pierderile diferitelor persoane afectate de procesul de transformare a economiei și a sistemului juridic al statului reprezintă un exercițiu extrem de dificil, care implică o serie de autorități interne diferite. Prin urmare, a considerat că statul pârât trebuie să dispună de o marjă considerabilă de apreciere în selectarea măsurilor de asigurare a respectării dreptului de proprietate sau de reglementare a relațiilor de proprietate în interiorul țării, precum și în ceea ce privește punerea lor în aplicare (*Maria Atanasiu și alții împotriva României*, 2010, pct. 233). Dificultățile persistente din România în ceea ce privește asigurarea respectării drepturilor de proprietate în legătură cu proprietățile confiscate de stat în perioada comunistă au obligat Curtea să revizuiască evaluarea, inițial pozitivă, a măsurilor adoptate în urma hotărârii-pilot *Maria Atanasiu*. Diferitele deficiențe ale acestor măsuri, evidențiate de mai mulți ani de practică, au fost identificate de Curte în *Văleanu și alții împotriva României*, 2022. În contextul art. 46, hotărârea impune măsuri mai directe menite să simplifice și să clarifice procedurile și criteriile care se aplică în cazul în care pentru o persoană s-a

pronunțat o hotărâre care nu poate fi executată. Se sugerează „în scopuri pur orientative” să se acorde prioritate unei măsuri compensatorii pentru revendicările în materie de proprietate, pe baza valorii actuale a proprietății și, în acest scop, să se asigure fonduri adecvate. De asemenea, Curtea a subliniat în mod deosebit necesitatea de a evita întârzierile excesive prin stabilirea unor termene scurte, dar realiste și obligatorii (pct. 269-273).

113. În cauze în care ingerința își avea originea în legile privind controlul chiriilor, Curtea a indicat că aceasta ar trebui remediată în sensul de a permite proprietarilor să colecteze chirii la valoarea pieței libere și că statul trebuie să introducă, cât mai curând posibil, o măsură compensatorie specifică și reglementată în mod clar, pentru a oferi o reparație reală și efectivă pentru încălcarea constatată (*Bittó și alții împotriva Slovaciei*, 2014, pct. 134-135).

114. Într-o cauză în care încălcarea se datora absenței unor garanții procedurale, astfel încât cei afectați de o ingerință în drepturile lor de proprietate (anularea acțiunilor și obligațiunilor) nu puteau contesta efectiv măsurile luate de autoritățile naționale, Curtea a subliniat că era esențial să se acorde reclamanților o cale către o protecție juridică efectivă. Aceasta trebuia să fie acordată de îndată ce devenea posibilă (după finalizarea procedurii constituționale pendinte). Având în vedere că trecuse o perioadă de câțiva ani de la producerea ingerinței, Curtea a subliniat, în continuare, importanța evitării oricăror altor întârzieri inutile în pronunțarea unei decizii privind pretențiile reclamanților (*Pintar și alții împotriva Sloveniei*, 2021, pct. 114).

Alin. nou În afara situațiilor specifice sus-menționate, Curtea a dat și indicații în temeiul art. 46 privind formele potrivite de reparație pentru încălcarea drepturilor de proprietate. Cauza *Drozdyk și Mikula împotriva Ucrainei*, 2024, privea anularea titlurilor de proprietate deținute de reclamanți pentru terenuri adiacente căii ferate, instanțele naționale acceptând argumentul companiei de cale ferată că era proprietarul terenurilor în cauză deoarece acestea se aflau în zona de protecție a căii ferate. Curtea a considerat că ingerința asupra bunurilor reclamanților, care nu primiseră nicio compensație, constituia o povară disproporționată asupra acestora. Acordând despăgubire pentru prejudiciul material, Curtea a indicat statului pârât că ar trebui să asigure restituirea integrală a titlurilor reclamanților prin redeschiderea procedurii interne, dacă era necesar. Sau, ar trebui să le plătească despăgubiri, sau să le transfere proprietăți comparabile [pct. 62 și pct. 5 lit. a) din dispozitiv].

l. Art. 2 din Protocolul nr. 4

115. Într-o cauză privind libertatea de circulație în temeiul art. 2 din Protocolul nr. 4, Curtea a observat că eșecul persistent al statului în a aplica propria legislație internă care prevedea emiterea unui document de călătorie refugiaților recunoscuți sau persoanelor eligibile pentru protecție subsidiară și în a adopta norme care să reglementeze această cerere, constituia o problemă structurală. Incumba Comitetului de Miniștri să abordeze chestiunea de a decide ce măsuri, individuale sau generale, se impuneau guvernului pârât în cadrul executării hotărârii, deoarece efectele hotărârii ar trebui să depășească limitele unei cauze aparte. În opinia Curții, statul pârât trebuia să ia toate măsurile legislative și operaționale adecvate pentru a realiza cadrul legislativ pertinent și pentru a implementa reglementările care să confere dreptul efectiv de a părăsi teritoriul și posibilitatea ca orice persoană aflată într-o situație similară celei a reclamantului să aibă acces la procedura care să-i permită să solicite și să obțină un document de călătorie (*S.E. împotriva Serbiei*, 2023, pct. 98).

Lista cauzelor citate

Jurisprudența citată în prezentul ghid face trimitere la hotărâri sau decizii pronunțate de Curte, precum și la decizii sau rapoarte ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului („Comisia”).

Dacă nu se specifică altfel, trimiterea este la o hotărâre pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că este vorba despre o decizie a Curții, iar „(MC)” că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.

Hotărârile pronunțate de o Cameră, care nu sunt definitive la data publicării prezentei actualizări, sunt marcate cu un asterisc (*) în lista de mai jos. Art. 44 § 2 din Convenție prevede: „Hotărârea unei Camere devine definitivă: a) atunci când părțile declară că ele nu vor cere retrimiterea cauzei în fața Marii Camere; sau b) la 3 luni de la data hotărârii, dacă retrimiterea cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau c) atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimitere formulată potrivit art. 43”. În cazul în care cererea de retrimitere este admisă de Colegiul Marii Camere, hotărârea pronunțată ulterior de Marea Cameră este cea care rămâne definitivă, și nu cea a Camerei (care nu produce așadar niciun efect juridic).

Hiperlinkurile cauzelor citate în versiunea electronică a ghidului direcționează spre baza de date HUDOC (http://hudoc.echr.coe.int) care oferă acces la jurisprudența Curții (hotărâri și decizii pronunțate de Marea Cameră, de Cameră și de Comitet, cauze comunicate, avize consultative și rezumate juridice extrase din Nota de informare privind jurisprudența) și la jurisprudența Comisiei (decizii și rapoarte), precum și la rezoluțiile Comitetului de Miniștri.

Curtea pronunță hotărârile și deciziile în limba engleză și/sau franceză, cele două limbi oficiale ale acesteia. Baza de date HUDOC conține, de asemenea, traduceri ale unor cauze importante în peste treizeci de limbi neoficiale. În plus, include linkuri către aproximativ o sută de culegeri de jurisprudență online, elaborate de terți. Toate versiunile lingvistice disponibile pentru cauzele citate pot fi consultate accesând fila „Versiuni lingvistice” din baza de date HUDOC, filă care apare după ce faceți clic pe hiperlinkul cauzei.

—A—

A.D. împotriva Maltei, nr. 12427/22, 17 octombrie 2023
Abuieva și alții împotriva Rusiei, nr. 27065/05, 2 decembrie 2010
Abu Zubaydah împotriva Lituaniei, nr. 46454/11, 31 mai 2018
Advance Pharma sp. z o.o împotriva Poloniei, nr. 1469/20, 3 februarie 2022
Al-Saadoon și Mufdhi împotriva Regatului Unit, nr. 61498/08, CEDO 2010
al-Hawsawi împotriva Lituaniei, nr. 6383/17, 16 ianuarie 2024
Aliev împotriva Azerbaidjanului, nr. 68762/14 și 71200/14, 20 septembrie 2018
Al Nashiri împotriva Poloniei, nr. 28761/11, 24 iulie 2014
Al Nashiri împotriva României, nr. 33234/12, 31 mai 2018
Ananiev și alții împotriva Rusiei, nr. 42525/07 și 60800/08, 10 ianuarie 2012
Aslahanova și alții împotriva Rusiei, nr. 2944/06 și alte 4 cereri, 18 decembrie 2012
Assanidze împotriva Georgiei (MC), nr. 71503/01, CEDO 2004-II
Asociația „21 decembrie 1989” și alții împotriva României, nr. 33810/07 și 18817/08, 24 mai 2011
Auad împotriva Bulgariei, nr. 46390/10, 11 octombrie 2011

—B—

Baybaşin împotriva Ţărilor de Jos, nr. 13600/02, 6 iulie 2006
Beley împotriva Ucrainei, nr. 2705/20, 19 decembrie 2024
Besnik Cani împotriva Albaniei, nr. 37474/20, 4 octombrie 2022
Bittó și alții împotriva Slovaciei, nr. 30255/09, 28 ianuarie 2014
Boutaffala împotriva Belgiei, nr. 20762/19, 28 iunie 2022
Broniowski împotriva Poloniei (MC), nr. 31443/96, CEDO 2004-V
Brumărescu împotriva României (reparație echitabilă) (MC), nr. 28342/95, CEDO 2001-I
Burmych și alții împotriva Ucrainei (radiere de pe rol) (MC), nr. 46852/13 și alte cereri, 12 octombrie 2017

—C—

*Cannavacciuolo și alții împotriva Italiei**, nr. 51567/14, 30 ianuarie 2025
Centrul Biblic al Republicii Ciuvașia împotriva Rusiei, nr. 33203/08, 12 iunie 2014
Cestaro împotriva Italiei, nr. 6884/11, 7 aprilie 2015
Claes și alții împotriva Belgiei, nr. 46825/99 și alte 6 cereri, 2 iunie 2005
Corsacov împotriva Moldovei, nr. 18944/02, 4 aprilie 2006

—D—

D împotriva Letoniei, nr. 76680/17, 11 ianuarie 2024
Dolińska-Ficek și Ozimek împotriva Poloniei, nr. 49868/19 și 57511/19, 8 noiembrie 2021
Del Río Prada împotriva Spaniei (MC), nr. 42750/09, CEDO 2013
Dragotoniu și Militaru-Pidhorni împotriva României, nr. 77193/01 și 77196/01, 24 mai 2007
Drozdyk and Mikula împotriva Ucrainei, nr. 27849/15 și 33358/15, 24 octombrie 2024

—E—

E.G. împotriva Poloniei (dec.), nr. 50425/99, 23 septembrie 2008
Egmez împotriva Ciprului (dec.), nr. 12214/07, 18 septembrie 2012
Elmazova și alții împotriva Macedoniei de Nord, nr. 11811/20 și 13550/20, 13 decembrie 2022
Emre împotriva Elveției (nr. 2), nr. 5056/10, 11 octombrie 2011

—F—

Finucane împotriva Regatului Unit, nr. 29178/95, CEDO 2003-VIII

—G—

Gasangusenov împotriva Rusiei, nr. 78019/17, 30 martie 2021
Gazsó împotriva Ungariei, nr. 48322/12, 16 iulie 2015
Gençel împotriva Turciei, nr. 53431/99, 23 octombrie 2003
Georgia împotriva Rusiei (II) (MC) (reparație echitabilă), nr. 38263/08, 28 aprilie 2023
Garibașvili împotriva Georgiei, nr. 11830/03, 29 iulie 2008
Greens și M.T. împotriva Regatului Unit, nr. 60041/08 și 60054/08, CEDO 2010

Guðmundur Andri Ástráðsson împotriva Islandei (MC), nr. 26374/18, 1 decembrie 2020
Guja împotriva Republicii Moldova (nr. 2), nr. 1085/10, 27 februarie 2018

—H—

Henryk Urban și Ryszard Urban împotriva Poloniei, nr. 23614/08, 30 noiembrie 2010
Hirsi Jamaa și alții împotriva Italiei (MC), nr. 27765/09, CEDO 2012

—I—

Ilgar Mammadov împotriva Azerbaidjanului (MC), nr. 15172/13, 29 mai 2019
Ivanțoc și alții împotriva Moldovei și Rusiei, nr. 23687/05, 15 noiembrie 2011

—J—

J.B. și alții împotriva Maltei, nr. 1766/23, 22 octombrie 2024
J.M.B. și alții împotriva Franței, nr. 9671/15 și alte 31 cereri, 30 ianuarie 2020
Jurišić împotriva Croației (nr. 2), nr. 8000/21, 7 iulie 2022

—K—

Kavala împotriva Turciei, nr. 28749/18, 10 decembrie 2019
Kavala împotriva Turciei (MC), nr. 28749/18, 11 iulie 2022
Krasteva și alții împotriva Bulgariei, nr. 5334/11, 1 iunie 2017
Kuzmina și alții împotriva Rusiei, nr. 66152/14 și alte 8 cereri, 20 aprilie 2021

—M—

M.A. împotriva Franței, nr. 9373/15, 1 februarie 2018
Maestri împotriva Italiei (MC), nr. 39748/98, CEDO 2004-I
Maria Atanasiu și alții împotriva României, nr. 30767/05 și 33800/06, 12 octombrie 2010
Mehmet Zeki Doğan împotriva Turciei (nr. 2), nr. 3324/19, 13 februarie 2024
Miranda Magro împotriva Portugaliei, nr. 30138/21, 9 ianuarie 2024
Moreira Ferreira împotriva Portugaliei (nr. 2) (MC), nr. 19867/12, 11 iulie 2017

—N—

Navalnîi împotriva Rusiei (nr. 3), nr. 36418/20, 6 iunie 2023
Nevzlin împotriva Rusiei, nr. 26679/08, 18 ianuarie 2022
Novruk și alții împotriva Rusiei, nr. 31039/11 și alte 4, 15 martie 2016

—O—

Öcalan împotriva Turciei (MC), nr. 46221/99, CEDO 2005-IV
OOO Informatsionnoye Agentstvo Tambov-Inform împotriva Rusiei, nr. 43351/12, 18 mai 2021

—P—

Papamichalopoulos și alții împotriva Greciei (art. 50), 31 octombrie 1995, Seria A nr. 330-B
Pelladoah împotriva Țărilor de Jos, 22 septembrie 1994, seria A nr. 297-B
*Petrović și alții împotriva Croației**, nr. 32514/22 și alte 2 cereri, 14 ianuarie 2025
Pintar și alții împotriva Sloveniei, nr. 49969/14 și alte 4 cereri, 14 septembrie 2021
Polgar împotriva României, nr. 39412/19, 20 iulie 2021

—R—

Rezmiveș și alții împotriva României, nr. 61467/12 și alte 3 cereri, 25 aprilie 2017
Rooney împotriva Irlandei, nr. 32614/10, 31 octombrie 2013
Rutkowski și alții împotriva Poloniei, nr. 72287/10 și alte 2, 7 iulie 2015
Ryaska împotriva Ucrainei, nr. 3339/23, joi, 10 octombrie 2024

—S—

S.E. împotriva Serbiei, nr. 61365/16, 11 iulie 2023
S.K. împotriva Rusiei, nr. 52722/15, 14 februarie 2017
Saïdi împotriva Franței, 20 septembrie 1993, Seria A nr. 261-C
Sahnovski împotriva Rusiei (MC), nr. 21272/03, 2 noiembrie 2010
Savriddin Djuraiev împotriva Rusiei, nr. 71386/10, CEDO 2013
Schelling împotriva Austriei (nr. 2) (dec.), nr. 46128/07, 16 septembrie 2010
Scoppola împotriva Italiei (nr. 2), nr. 10249/03, 17 septembrie 2009
Scordino împotriva Italiei (nr. 1) (MC), nr. 36813/97, CEDO 2006-V
Selahattin Demirtaş împotriva Turciei (nr. 2) (MC), nr. 14305/17, 22 decembrie 2020
Sevdari împotriva Albaniei, nr. 40662/19, 13 decembrie 2022
Smith împotriva Regatului Unit, nr. 64729/01, 20 mai 2008
Soares de Melo împotriva Portugaliei, nr. 72850/14, 16 februarie 2016
Soering împotriva Regatului Unit, 7 iulie 1989, seria A nr. 161
Steck-Risch și alții împotriva Liechtensteinului (dec.), nr. 629061/08, 11 mai 2010
Stoianova împotriva Bulgariei, nr. 56070/18, 14 iunie 2022
Sukaciov împotriva Ucrainei, nr. 14057/17, 30 ianuarie 2020
Suljagić împotriva Bosniei și Herțegovinei, nr. 27912/02, 3 noiembrie 2009
Suso Musa împotriva Maltei, nr. 42337/12, 23 iulie 2013
*Szolcsán împotriva Ungariei**, nr. 24408/16, 30 martie 2023

—Ș—

Şahin Alpay împotriva Turciei, nr. 16538/17, 20 martie 2018
Ștefan-Gabriel Mocanu și alții împotriva României, nr. 34323/21 și alte 8, 12 decembrie 2023

—T—

Taganrog LRO și alții împotriva Rusiei, nr. 32401/10 și alte 19 cereri, 7 iunie 2022
Tagaieva și alții împotriva Rusiei, nr. 26562/07 și alte 6 cereri, 13 aprilie 2017
Taşdemir împotriva Turciei (dec.), nr. 52538/09, 12 martie 2019
Torreggiani și alții împotriva Italiei, nr. 43517/09 și alte 6 cereri, 8 ianuarie 2013

Tunikova și alții împotriva Rusiei, nr. 55974/16 și alte 3 cereri, 14 decembrie 2021

—Ț—

Țonio Țonev împotriva Bulgariei (nr. 4), nr. 35623/11, 6 aprilie 2021

—U—

Ucraina împotriva Rusiei (Crimeea) (MC), nr. 20958/14 și 38334/18, 25 iunie 2024
Ülkü Ekinci împotriva Turciei, nr. 27602/95, 16 iulie 2002

—V—

V.I. împotriva Moldovei, nr. 38963/18, 26 martie 2024
Văleanu și alții împotriva României, nr. 59012/17 și alte 27 cereri, 8 noiembrie 2022
Varga și alții împotriva Ungariei, nr. 14097/12 și alte 5 cereri, 10 martie 2015
Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) împotriva Elveției (nr. 2) (MC), nr. 32772/02, CEDO 2009
Verein KlimaSeniorinnen Schweiz și altele împotriva Elveției (MC), nr. 53600/20, 9 aprilie 2024
Virabian împotriva Armeniei, nr. 40094/05, 2 octombrie 2012

—W—

Wałęsa împotriva Poloniei, nr. 50849/21, joi, 23 noiembrie 2023
Wasserman împotriva Rusiei (nr. 2), nr. 21071/05, 10 aprilie 2008
Willems și Gorjon împotriva Belgiei, nr. 74209/16 și alte 3 cereri, 21 septembrie 2021

—Y—

Yüksel Yalçınkaya împotriva Turciei (MC), nr. 15669/20, 26 septembrie 2023

—Z—

Zorica Jovanović împotriva Serbiei, nr. 21794/08, 26 martie 2013